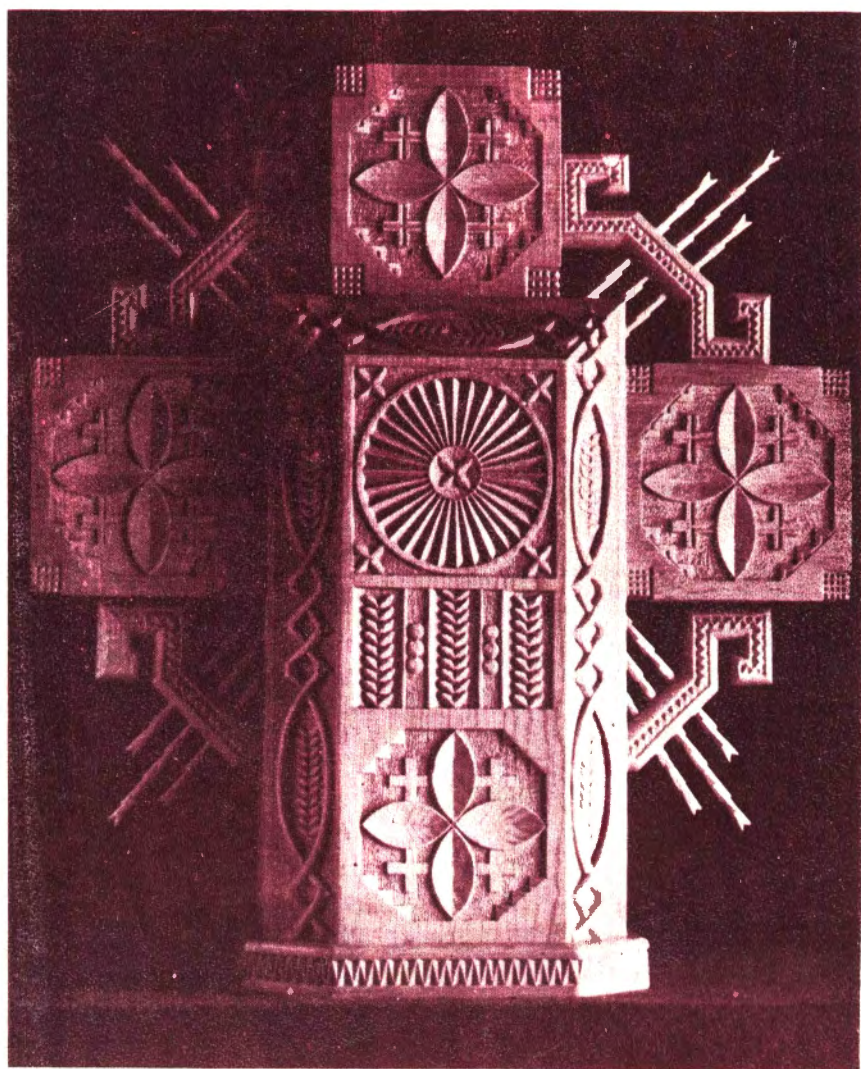

Ч. 6 (137) Р. XXXI

Авангард

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Авангард

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

АВАНГАРД Ч. 1137/ РІК ХХХІ

1977

ДВОМІСЯЧНИК, ВИДАЄ
ЦЕНТРАЛЬНА УПРАВА СУМ

VANGUARD – bi-monthly

Official Press Organ of the Ukrainian
Youth Association in Exile

AVANTGARDE – bimestriel

Revue de Jeunes éditée par le
Comité Central de l'Union de la
jeunesse ukrainienne en exil

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ
И АДМІНІСТРАЦІЇ

«AVANTGARDE»

72 Bld Charlemagne
1040 BRUXELLES
Tel.: 734.04.82

КРАЙОВІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

Вел. Британія:

KU SUM

«Tarasivka»

Old Cliff House
Weston-on-trent, Derby's

Австралія

Mr. J. Kutnyj

7 Dale street

Maribyrnong 3032, Vic.

Аргентина

W. Zastawnyj

Soler 5039

Buenos Aires

Редагує Колегія з членів Центральної Управи СУМ

Головний Редактор – Андрій Гайдамаха

Редакційне листування й матеріали
надсилати на адресу Редакції.

Це число зредаговано в Секретаріаті ЦУ СУМ
при співпраці Редакційного Гуртка Дружинників СУМ
Графічне оформлення: Графік Яків Гніздовський.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1978 РІК

КРАЇНИ;	ОДНЕ ЧИСЛО;		РІЧНО;		В ПІСЛЯПЛАТІ;	
ЗСА	дол.	2.00	дол.	10.00	дол.	11.00
КАНАДА	дол.	2.00	дол.	10.00	дол.	11.00
ВЕЛ. БРИТАНІЯ	ф.ст.	0.80	ф.ст.	4.00	ф.ст.	4.40
АВТРАЛІЯ	дол.	2.00	дол.	10.00	дол.	11.00
БЕЛЬГІЯ	бфр.	60.00	бфр.	300.00	бфр.	330.00
ФРАНЦІЯ	ффр.	8.00	ффр.	40.00	ффр.	44.00
НІМЕЧЧИНА	н.м.	4.00	н.м.	20.00	н.м.	22.00
АВСТРІЯ	шіл.	25.00	шіл.	125.00	шіл.	140.00
АРГЕНТИНА	пезо	100.00	пезо	500.00	пезо	550.00
БРАЗИЛІЯ	круз.	10.00	круз.	50.00	круз.	55.00

ЩО МИ ЗРОБИЛИ В 1977 РОЦІ?

/спроба підсумків/

*/ОК/ Кінець року заставляє кожного до перегляду і підсумків про-
робленої праці та її вислідів. Аналіза успіхів і невдач повинна слу-
жити до покращання на майбутнє. З цією метою буде вказано
зробити короткий перегляд деяких важливіших подій та акцій
спрямованих для реалізації нашого гасла року, яке звучало: **ВОЛЯ
УКРАЇНИ — НАША МЕТА!***

*В першу чергу треба підкреслити подвійне значення цього гасла,
тобто в сенсі визволення України, як також “волі”, як психічного
чинника, який має бути нашим внутрішнім наказом діяти в нап-
рямі інтересів України, бо така її воля.*

*В загальному треба ствердити факт, що сумівська молодь віку
дружинників в більшості здобувала дальше професійні вищі знання, а
також з українського боку намагалася заповнювати прогалини своєї
національної освіти і завершення свого світогляду. Очевидно, що будучи
під тиском іспитів у чужих школах й університетах рівень професій-
них знань зростав скорішими темпами, як національна освіта на яку
часто не вистачало досить часу. Тому теж питання вишколу на базі
курсів Інституту Суспільно-Політичної Освіти /ІСПО/ не могло бу-
ти так розв'язане, як би цього було потрібно згідно з “волею”
України. А це капітальної ваги справа, бо ж ідеться про духовне
озброєння української провідної верстви в діаспорі. Без фундаменту не
можна ставити будови, а без знання не можна братися до боротьби
за державність, чи до будівництва тієї державности. Навіть спроби
включатися в державницьке життя країн нашого поселення без від-
повідного знання української проблематики та наших філософічних за-
ложень буде мати в кінцевому висліді страту даних осіб в користь
країни поселення, а українська спільнота переживе ще одне роз-
чарування.*

*Йдучи по лінії розв'язки питання української провідної верстви
на майбутнє, добре зробила Європейська Педагогічна Конференція при
УВУ в Мюнхені, що вирішила братися до організації Української Гім-
назії, щоб дати молоді українську середню освіту, без якої важко робити
вищі українознавчі студії, а для тих, що йдуть на технічні студії,
середньошкільне українське знання залишитися на ціле життя осново-
ю думання і культури. Шкода тільки, що так пізно, тоді, коли деякі
інші еміграційні групи задержали свої гімназії в Німеччині ще з часів
повоєнних таборів. Ця справа є важлива не тільки в Європі, але також
в Америці й Канаді та на інших континентах, де колись за українські
гроші здвигнені шкільні будинки служать тепер для виховання неукра-
їнського елемента, а деякі світять пустою.*

Надаючи високого значення в житті народу релігії й Церкви, наша Співка стала на виразному становищі патріархального устрою двох наших традиційних Церков — православної й католицької, які в остаточному розвитку співпраці змогли б стати однією патріаршою Церквою України. Тому СУМ на протязі року маніфестував всюди свою солідарність зі становищем Блаженішого Патріярха Йосифа, а з нагоди Його подвійного Ювілею 85 і 60-ліття брав активну участь у святкуваннях та проявляв ініціативу також на найвищих формах. До цих ініціатив належала маніфестація на площі св. Петра в Римі під час промови Папи в неділю 2. 10. 77 де вперше в історії на тому місці прилюдно було висловлене до Папи домагання визнати Патріярхат УПКЦ на чолі з Патріярхом Йосифом Сліпим та взяти в оборону українську катакомбну Церкву в Україні. Ця маніфестація мала широкий відгук у світовій пресі і масмедіях, а в синхронізації з іншими акціями в той час у Римі мала за наслідок виступ папського делегата 7. 10. 77 в Београді з протестом проти переслідування релігії в СРСР, а зокрема в Україні. Наша Співка відмітила також 35-ліття хіротонії Блаженішого Митрополита УАПЦ о. Владика Мстислава з побажаннями, щоб під його проводом дійшло до повного об'єднання всіх православних українських Церков не тільки в молитовній площині, але також і в реальній. Для обидвох наших Церков життєвою konieczністю є кількість і якість духовенства, без чого вони не зможуть сповнити своєї релігійної і національної місії. Прикро ж бо є спостерігати, коли ізза відсутності українського священника-патріота переривається релігійно-спільнотне життя численних колись парафій, а церква стає ще одним з чинників чужої асиміляції. Відрадіним явищем в тому відношенні є факт, що певне число членів СУМ останніми роками поступило на теологію, а дехто вже висвячений на священника.

Широко хвилюю проходили акції нашої спільноти в діаспорі для оборони Нескорених і жорстоко переслідуваних наших братів і сестер в Україні і в СРСР. В тих акціях наша Співка не тільки брала активну участь, але часто сама їх ініціювала та переводила. Пікетування советських амбасад в Англії, ЗСА Канаді і по інших країнах та маніфестації й інформативні широкі акції про переслідування людей в Україні з боку московських поневолювачів, по всіх країнах наших поселень не обходилося без участі нашої Співки і її членів. Наступ кількатисячних лав юнацтва і дружинників СУМ в Нью Йорку на советську місію 18. 9. 77 і виступ СУМ на виставі советського ансамблю в Мюнхені залишуться тими наглядними прикладами нашої молоді в обороні прав української людини і народу. В цьому напрямі “воля” України знайшла свій ефективний вияв, а сама молодь дала доказ своєї високої ідейності та національної свідомості. Це і є той стихійний здоровий струм, який не дасть нашій спільноті закам'юватися і через плекання тієї ідейної чистоти не дасться затроїти впливами модної тепер на

Марія Білас-Гошуляк

НАС ВИХОВУВАЛА МАТІР

Нас було вдома четверо дітей: Василько, Володко, я — Марія, і Оля. Усі ми дуже любили нашого Василька, бо ж його погідного та завжди веселого любили всі люди навіть суддям і поліції було немило вислати його на смерть!

Нас виховала головню матір. Це ж вона, коли виходив батько, влаштовувала для нас голосне читання нелегальної націоналістичної літератури, і вона під час частих поліційних трусів заховувала біля себе найбільш компромітуючі матеріали.

Мати була рідною сестрою Дмитра Данилишина, нашого дорогого дядька (вуйка) що його ми втратили разом із Васильком. Родина ж Данилишинів одідичила ввесь свій гарт по нашій бабуні, що, залишившись вдовою, зуміла виховати своїх семеро дітей, даючи їм до рук янесь ремесло.

Я не певна цього, але мені здається, що наша матір знала про планований напад на пошту від Василька. Бо коли Василько поїхав, то мати сказала до нас: "Якщо прийде поліція і буде питати, коли виїхав Василько, то завжди кажіть "сьогодні" — я теж казатиму так!"

І до нас справді прийшла поліція, саме в день нападу. Як ми згодом довідалися, прислав її Мотика, зрадивши, де переховується закопана зброя. Відкопали її, забрали також нашого брата Володка. Він також не раз був ув'язнений, але цим разом, бачачи зраду, сказав: "Вже не швидко вернеться!.." Згодом засудили його на десять років тюремного ув'язнення.

Наступного дня, першого грудня, ми всі поїхали, щоб відшукати Володка у дрогобицькій тюрмі та занести йому харчі і теплу одягу.

~~~~~
◀ *мистецькі одиниці. Без їх діяльності і посвяти їх керівників та відданості членства справам української культури, ми не могли б вдержати наше спільнотне життя в тому духовому кліматі, який допомагає зберігати національну субстанцію народу та забезпечує її розвиток і нормальний ріст. Такі одиниці ми маємо і вони є гордістю цілої української спільноти. Їхня праця і дальша розбудова на майбутнє будуть гарантією тривкості і духової спаяності цілої нашої спільноти. Це торкається також і гуртків що діють в ділянці фізичної культури і спорту, бо духове здоров'я мусить мати підставу в фізичному здоров'ю і навпаки.*

Безмежне поле діяльності нашої Спільки не вичерпується новими ствердженнями, однак і їх вистачає, щоб визначити наше місце в поході української спільноти на шляху до великої Меті, якій на ім'я Воля України. Усвідомлення цього стану допоможе нам краще розв'язувати наші проблеми в році, що перед нами.

Чотири з організаційної "п'ятки": Дмитро Данилишин, біля нього сидить Ярослав Білас, за Данилишином Василь Білас, біля нього Олесь Буній.

Василь Білас 21 р. і Дмитро Данилишин 24 р. за виконання наказу УОН /напад на пошту в Городку, біля Львова/ були засуджені польським судом у Львові на смерть через повішення що сталося на подвір'ї тюрми "Бригідки", вранці 23. 12. 1932 р. Того дня дзвонили жалібні дзвони в багатьох церквах Західної України. Це боевики ОУН прощали своїх друзів, що гинули з рук ворога. З того часу ряди підпільної Організації поповнилися новими боевиками, що запрягалися вигнати ворога з українських земель. З того часу минуло 45 років, але пам'ять про них житиме вічно серед українського народу.

Вертаючись назад, нас перехопила поліція і забрала до поліційної станції. Там довго допитували нас, коли виїхали Василько і дядько Дмитро, і сердилися, коли ми однозгідно твердили: "Поїхали сьогодні до Львова шукати роботу". Врешті сказали нам, що вони обидва ув'язнені за напад на пошту. Почувши це, наша мама зімліла. Звільнені, ми потішали матір, що це лише вигадка поліції, яка хоче від нас більше дізнатися. Але минали дні, а Василько і Дмитро не верталися. Врешті преса подала їхні прізвища і повідомила про негайний суд. Мати зразу виїхала до Львова і була на цілому процесі, за виїмком останнього дня, коли запов присуд. Це оборонці просили матір, щоб не приходила в той день.

У сірих мурах тюрми відбулося прощання матері з сином і сестри з братом. Василько впав у материнські обійми і крізь стиснене горло промовив тільки короткі слова: "Хтось мусить умерти!"..

Того ж дня прощався Василько і з своїм братом Володком. Його привезли до Львова і тримали в тій тюрмі, пильно береженого на поодиночці. Він не знав нічого про напад і процес. Дізнався тільки в останню хвилину про близьку годину страти брата і дядька. Тому й зазнав важкого нервового потрясіння та майже захворів. Це використала нелюдяна поліція, щоб посилити допити і видобути від нього признание до вини.

Я до останньої хвилини вірила, що їх помилують. І шойно тоді, коли радіо принесло вістку про годину страти, ми з братом Дмитра Данилишина виїхали до Львова. Приїхали в день страти, але запізно.

З матір'ю та о. д-ром Липським ми пішли до прокуратури і просили, щоб нам показали місце, де похоронені дорогі тіла, щоб можна було над ними відправити похорон. Нам показали свіжу могилу на Янівському цвинтарі. ➡

ПАМ'ЯТІ ВЕЛИКОГО ДРУГА

/ з приводу смерті сл. п. проф. Степана Ленкавського 30. 10. 1977 р. в Мюнхені, Німеччина/

Професора Степана Ленкавського я пізнав ще в 1941 р. в краківській тюрмі "На Монтелюпі", куди запроторило нас німецьке ґештапо як учасників і організаторів державної української влади в зв'язку з проголошенням Акту 30 Червня 1941 р. На протязі десятимісячного там перебування аж до вивозу нас до концтабору в Авшвіці, ми мали змогу пізнати один одного, хоч були розкинуті по різних камерах згаданої тюрми. Камери в яких мені доводилося "замешкати" виходили на подвір'я тюрми, де кожного дня по черзі в'язнів виводили на прохід і прорух. Крізь шпарку в забитому дошками і заґратованому вікні ми пильно вивчали кожного з наших друзів, інформуючи себе взаємно, хто кого знав. Таким чином я довідався про особу Професора, як про одного з цільних членів Проводу ОУН під керівництвом Степана Бандери. В часі його арештування в липні 1941 р., у Львові, Степан Ленкавський очолював Відділ Пропаґанди ОУН, що належав до дуже важливих відтинків праці ОУН в часі державного будівництва і ворожих дезінформацій з боку большевицької агентури та зарозумілих гітлерівців, що в Україні шукали свого „життєвого простору“. Ця праця вимагала неабияких знань, бистроти ума, як також великого досвіду та знання психології свого народу і ворожих чинників.

Ближче довелось мені пізнати Професора, коли 20. 7. 1942 р. нас визвали 25 осіб зпоміж понад 200 в'язнів-українців у тій тюрмі і відтранспортували у вантажних автах до горезвісного концтабору в Авшвіц, поблизу промислового шлезького міста Катовиць. Поазбучно наші прізвища

← Кладовище було всіяне поліцією, мов маком. Такий страх мала польська влада перед двома мертвими тілами!

А тим часом у Трускавці та околиці рознеслася вістка, що їхні тіла привезуть додому і там відбудеться похорон. Тисячі — десятки тисяч народу обступили нашу хату, що на ній вивішено великий блакитно-жовтий прапор. Влада нашвидку змобілізувала всю довколишню поліцію, "стшельца" і навіть військо, але не зважувалася розганяти людей, мабуть, відчуваючи грозу, яка зависла в повітрі. Вистачало іскорки, одного не tactу і народ був би на шматки роздер ті зненавиджені темносині мундири.

Не було в нас ні пісні, ні усміху з того дня. Десять років ми не засідали до свят-вечірнього стола, ні не їли свяченого яйця. Тільки у Свят-Вечір і в Різдвяну ніч під нашими вікнами з'являлися менші і більші групи колядників, які, відспівавши коляду, зникали, не входячи до хати. Інколи це були знайомі люди і члени товариств, а інколи далекі, незнані обличчя, які співали такі коляди, що їх ми ні раніше, ні опісля не чули. У тих колядах Різдво Христове було пов'язане з нашим горем і долею України, і так часто повторювались нам найдорожчі імена..

З книжки Д. Чайковського „Білас і Данилишин.“

сл. п. СТЕПАН ЛЕНКАВСЬКИЙ

Степан Ленкавський народився в священничій родині 6. 7. 1904 р. в с. Угорники, пов. Станиславів, Зах. Україна. Студіював філософію на Львівському університеті і в той же час брав участь в організації таємних студ. гуртків націоналістичної молоді. Був учасником I-го Конгресу Українських Націоналістів у Відні /1929 р./, а відтак членом Краєвої Екзекутиви ОУН. Писав на ідеологічні теми в націоналістичних журналах. Був політ'язнем польських і німецьких тюрм та концентрану. В 1941 р. очолював відділ Пропаганди ОУН, а в 1959 р. після смерті сл. п. С. Бандери до 1968 р. займав пост Голови Проводу ЗЧ ОУН. Відзначався великою дружністю, ідейністю, глибиною думки і працьовитістю. Все своє життя віддав на службу Україні. Похорони відбулись при великому числі друзів і знайомих 1. 11. 1977 р. на українській частині Вальдфрідгофу, в Мюнхені. В. Й. П!

вища йшли за чергою і тому нам судилося бути найближчими сусідами. В Авшвіці, як відомо, прізвища замінено числами і Професорове число було наступне після мого. Так доля нас злучила для спільного побуту в жахливих умовах гітлерівської знищувальної машини, якою частинно завідували численно там заступлені поляки.

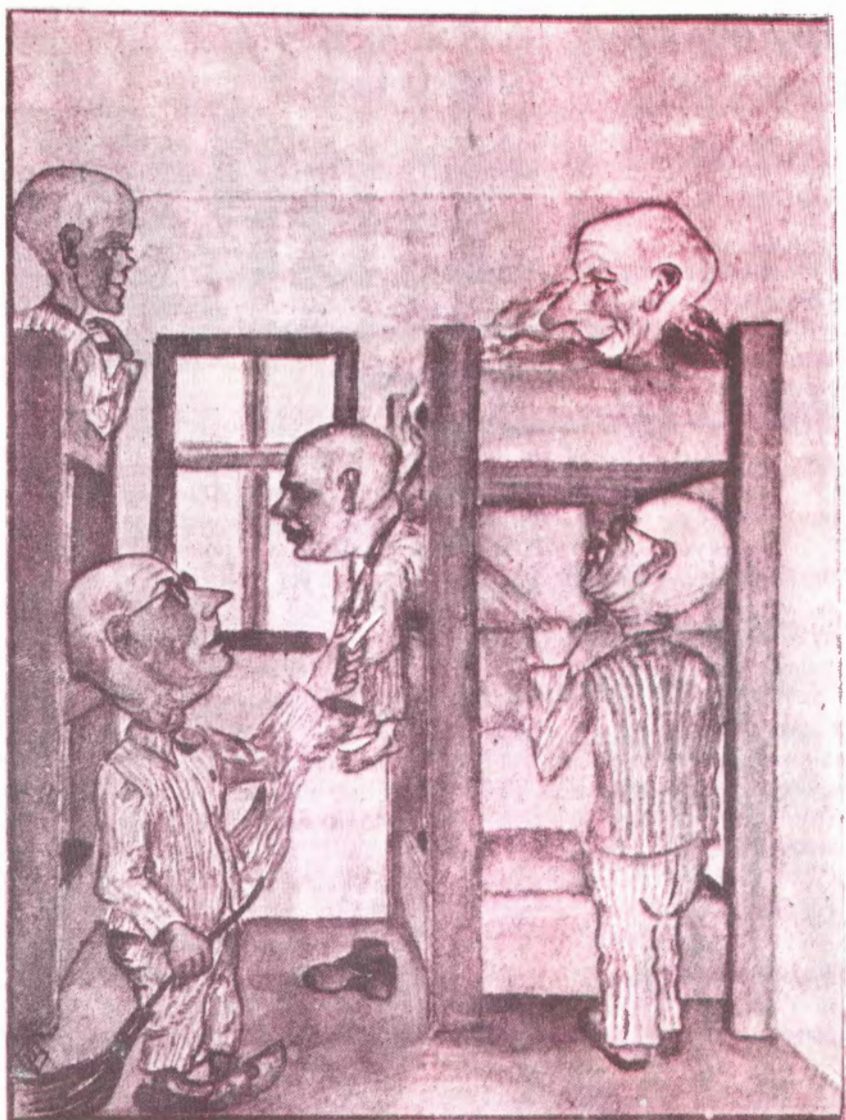
Першого дня побуту в Авшвіці ми пройшли т. зв. реєстрацію на 11-му блоку, на якому в'язнів приготувляли до таборового життя, даючи їм пізнати "закони" і "стиль" поведінки та обов'язки. Польська обслуга блоку повідомлена про прибуття української групи, зразу показала своє наскрізь вороже відношення, придержуючи нас на подвір'ї аж до вечера, мимо того, що групи в'язнів, які прийшли після нас, скоро пройшли реєстрацію і були приміщені до кімнат та одержали місце для снання. Нас, однак, чекало "хрищення", яке поляки приготували в порозумінні зі своїми колегами з таборового секретаріату. Коли після зареєстрування на подвір'ї нас поодиночо впускали до темного коридора блоку, там чиїсь дужі руки несподівано вкидали нас до великої умивальні, де вже чекали на нас інші "руки", щоб мов м'ячами кидати, куди попало. При цьому вони нас бачили, а ми що попали з ясного світла в темноту, не бачили нічого. З тієї "лазні" ми повиходили з порозбиваними головами, потовченими руками й ногами, а дехто мав поломані ребра. Нам з Професором припало на поверсі ліжко, на якому вже було двох інших в'язнів, хоч ліжко було призначене нормально на одну особу. В такому стані ми пролежали боком в двох головами в одну сторону, а двох в другу, маючи біля голов ноги своїх двох сусідів.

Професор, хоч потовчений, не нарікав і не жалівся. Турбувався тільки іншими друзями, а особливо своїм близьким співробітником з Пропаганди Льоном Дяковим і Василем Бандерою, яких особливо важко потовчили польські бандити. Його спокійні і розумні розважування діяли на мене успокоюючо і я побачив що навіть в найгіршій життєвій ситуації можна задержати рівновагу і людську гідність. Професор був живим прикладом такої поведінки. При цьому не можна було заприїмити зайвого оптимізму, а радше розважування Професора йшли по думці "що може бути ще гірше". Це означало, що треба йти на видержку, щоб не заломатися, коли оптимізм себе не оправдає. А приходилося особливо важко, коли обернали Краль зі своїми капами і інтеркапом Ф. Поткульським виконували наказ польської бойовики щоб нас знищити при важкій будівельній праці в командо "Нойбав".

З цього клятого "Нойбав" на протязі трьох перших місяців не стало 8 наших друзів, що через побиття і таборові хвороби були знищені. Професорові було тоді 38 літ і віком він був між нами найстарший. Тож при праці, чи в бараках ми собі взаїмно допомагали, щоб не підпасти під побій наставників, чи СС-ів.

За деякий час побуту в Авшвіці, коли менш-більш ми пізнали "закони джунглів", а до нас прибували нові групи українських політ'в'язнів, ми могли вже дещо свободніше почуватися, бо поляки вже не відважились нас нападати, а деякі зпоміж них, коли довідались про розправу з нами їхніх колег на початку, соромилися і виявляли негодування. Тоді одержували ми також вістки з України через нових в'язнів, зокрема молодих хлопців, що втікали з Німеччини з праці і попадали до концетраку. Вістки не були веселі, але вказували на організацію української збройної сили — УПА. Деякі юнаки з центральних областей України з захопленням переповідали ці вістки про боротьбу проти німців і проти советських партизан. Степан Ленкавський любив довго і докладно випитувати про всі деталі, а при тому впевнювався про ступінь національної свідомости розмовців. Були також розмови з українськими підсоветськими старшинами, що попали були до Авшвіцу, які проявляли високу національну свідомість і були готові віддати себе на службу українській справі, якщо дістатися на волю. З ними також Професор любив провадити розмови.

Час нашого перебування в Авшвіці продовжувався і морально ми не підпадали, а навпаки вірили, що нам прийде ще вийти на волю, щоб продовжувати боротьбу за Українську Державу, за яку довелося піти на поневір'яння. Ні каторжня праця, ні шикани, ні важкі умови існування не могли в нас вбити людських почувань, а також природного гону до духової творчости. В нас почали появлятися прозові та віршовані твори, а також графіка і малюнки, а головню карикатури. Данило Чайковський, Петро Балій, Петро Мірчук, Борис Вітошинський мали свої літературні виступи. Професор був звичайно літературним критиком і треба сказати, що завжди знаходив цікаві для відмічення місця. Самий він списував у вільний час поезії відомих українських поетів, особливо клясиків, а для певности звірював запам'ятані ним вірші з іншими друзями. Виявлялося, що Професор таки найбільше їх пам'ятав. Ця творча письменницька і поетична атмосфера не залишилася без впливу і на мою "музу", бо в мені зродилося бажання також долучитися до літературно-мистецького гурту. Зі своїми спробами я підходив інколи до Професора і одержував від нього зауваги і поради. Одного разу я таки добився похвали, на які Професор був зви-

Вільна неділя в концтаборі — Авшвіц. На триповерховому ліжку на верху видно голову Професора С. Леннавського. Зправа стоїть Сеньйор українських політ'язнів інж. Мих. Кравців, на середньому ліжку сидить ред. Василь Пасічник /тепер у ЗСА/, напроти Професора лежить проф. Минопа Мостович, а в низу з мітлою "штубендінст" — д-р Лев Ребет. Малюнок робив член радиології табор. видань м-р Петро Балій. З Альбому "Авшвіц". 1946 р.

чайно скупий. Це була для мене справжня сатисфакція і заохочення.

Саме тоді творилася редколегія для випуску таборового Альманаха на 1943 рік "захаявного" журналу "Жіноча Недоля", який був призначений для наших дівчат, що перебували в недалекому таборі Біркенав і до яких був часом контакт. Я став членом тієї редколегії, маючи "благословення" Професора.

В осені 1944 р. наші шляхи з Професором розійшлися. Його з малою групою друзів німці були звільнили з концтранку, сподіючись мабуть дійти зі Степаном Бандерою і Ярославом Стецьком яких в той час звільнили також з концтабору в Саксенгавзен до узгіднення протибольшевицької боротьби. Та до такого узгіднення не дійшло і ми залишилися в конццентрах до кінця війни.

В кінці шістдесятих років, коли стало відомо, що група польських свідків прибуває з Польщі на процес до Франкфурту, щоб свідчи и проти СС-ів, що належали до керівництва концтабору в Авшвіці, а головним свідком мав бути Краль, той самий оберкапо, що нас винищував і то без наказу німців, ми з Професором і ще двох колишніх "авшвіцанів" вибралися автом на процес. Ідучи нічно, щоб на рано прибути до Франкфурту, ми мали по дорозі випадок, який міг закінчитися для нас усіх катастрофічно. Наше авто, яким керував Дмитро Бугай, наїхало з розмахом на велике запасове коло, що зірвалося з великого вантажного воза, що їхав перед нами. Тільки завдяки Божому Провидінню і холоднокривості нашого шофера, що зумів спрямувати авто на бік автостради, що ми врятувалися від неминучої смерти. І в тому случаю Професор виявився дуже спокійний і перший зайнявся шофером, якому від удару керівницею в груди пустилася устами і носом кров. Авто було не до вжитку, але шофер і подорожні врятовані. На другий день ми таки добилися до суду в Франкфурті і на нашу інтервенцію суд одержав вимогу, щоб Кралья поставити разом з СС-ами на лаву підсудних. Судова розправа була перервана, а польський уряд відкликав головного свідка і більше його не висилав.

Цих кілька рядків про спільно пережиті моменти з Великим Другом, нехай будуть від мене тією "грудкою землі" на незабутню могилу мюнхенського Вальдфрідгову. В ній спочив Професор, що був Другом.

О. Коваль.

“Марксистська теорія неспроможна витіснити віру в Бога”

“Різдвяне звернення до завзятих атеїстів” — так називається самвидавний документ, що його автором є Левко Лук'яненко, член Української Гельсінкської групи, що тепер живе в Чернігові.

Лук'яненко був в 1961 році засуджений на кару смерті, замінену згодом на 15 років ув'язнення, за підготовку політичної платформи Української Робітниче-Селянської Спілки, в якій передбачалася можливість виходу України з СРСР /що передбачене конституцією/. До часу арешту Лук'яненко був членом комуністичної партії.

РІЗДВЯНЕ ЗВЕРНЕННЯ ДО ЗАВЗЯТИХ АТЕЇСТІВ!

Ви ходили колинебудь до церкви — не з молотками, щоб розбивати хрести, не з ключами, щоб замикати від віруючих церкви, не з ненавистю, а з відкритим серцем?

О, ви, напевно не ходили! Бо коли б ви зайшли в святковий день, стали під високим склепінням церкви іконостасом і подивилися на Того, Хто замість язичького морального принципу справедливості “Око за око, зуб за зуб” дав людям принцип великодушності, закликаючи не відповідати за зло злом, а прощати його, ви б зрозуміли як багато християнство спричинилося до пом'ягшення людських звичаїв, як далеко воно просунуло людей від початкового варварства до гуманності!

Звичайно, християнство не змінило основної природи людини і якою вона була за часів Аристотеля, такою вона залишилася і тепер, але порівняйте людські взаємини часів поганського Риму з взаєминами ХХ сторіччя і ви побачите стало незрівняно людяніше. Тепер вже неможливим є влаштування ігрищ із пусканням живої людської крові, як бувало носились у Колізеї на виставах боротьби глядіаторів.

Хіба європейська цивілізація не християнству завдячує утвердження принципу рівності усіх людей з народження, незалежно від расової чи національної ознаки, від соціального і службового стану та незайманість людського життя і свободи?

Хай би в церкві ваша душа не відразу пройнялася благодійним почуттям єднання з космічною духовною силою і на іконостасі ви побачили перед собою не Христа-Бога, а Христа — сина Божого — людину, і тоді, хіба ви не відчули б радісної вдячності до Того, хто задля і спасіння їх пішов на смерть?! Подумайте: Він — людина — і мав таке ж тіло, такі ж почуття і відчуття, що й ми, але не пересічна особа, що вся зав'язла у тенетах своїх матеріальних та чуттєвих бажань, а людина високих ідеальних стремлінь, боротьби за справедливий лад, у якому багатий не припинював би бідного, сильний не знущався б зі слабого, владоможний не збиткувався б з простого: він хотів суспільства, в якому менше було б жорстокості і більше людяності і співчуття. За ідейну крамолу, за інакшесудство Його потягнули до відповідальності й вимагали зречення в заміну життя. Він не зрікся своїх ідеалів — і пішов на смерть. Чуєте, — перед вами — Людина, що за ідеал загальнолюдського добра пішла на смерть! Не може бути, щоб ви не схилили голову перед такою Людиною, бо ж

не може бути, щоб ви були неспроможні відрізнати мізерну нікчемність від могутньої індивідуальності!

Коли б ви зайшли до церкви без ненависти до інакшесудства, а з прихильністю до свого ближнього і стали посеред інших же доброзичливих громадян, тоді мерехтіння свічок перед образом Ісуса Христа — посланця Бога-отця і пречудовий спів /якого ви ніколи не чули в житті ні на радіо ні в театрі/ поступово звільняли б вашу голову від недобрих намірів і спрямували б ваші думки все вище і вище — туди, де людська сутність уподібнюється Божій і де починається безслівне спілкування людських душ з всесвітнім духом. О, якби ви були незлобливі! Тоді ви б зазнали щастя, якого досі ніколи не зазнавали. Це щастя відбувається у площині людської духовності, а не її тілесної частини, і вам, огрубілим матеріялістам, ледве чи відоме.

Для вас людина — суспільна істота, що майже повністю вичерпується матеріально, тобто фізіологічною сутністю. І ви думаєте: достатньо людей нагодувати, вдягнути й забезпечити помешканням щоб не стало незадоволення і на землі настане справжній рай. Шістдесят років ви вірите в цей постулат і постійно його пропонуєте. А тимчасом людина ніколи не була тільки фізіологічною істотою (суспільною твариною). Символ слів “Людина створена за образом і подобою Божою” в тому й полягає, що людина завжди мала часточку того, чим є Бог і що єднає її з Богом — інтелект, велику сферу духовного життя. Ви цього не добавили. Ви бачили зовнішнє, що єднає людину з твариною — тіло. І тому постійними розмовами про матеріяльність світу і людини та невпинною боротьбою проти віри в Бога, ви не розвивали в людині людське, а примітивізували її.

Витісняючи віру, нічого не можна дати народові натомість. Теорія /марксистська, марксистсько-ленінська, чи яка завгодно інша/ неспроможна витіснити віри з тієї причини: що в більшій частині свого змісту вони йдуть у різних площинах і не можуть загалом діяти одна на одну. Із усього об'єму віри тільки теологія є теорією і, перебуваючи в одній площині з будь-якою іншою терією, може взаємно діяти одна на одну.

Марксистсько-ленінську теорію і релігійну теорію /теологію/ породжує мозок в процесі мислення. Вони обидві — виплід думальних зусиль мозку. Як породжені одним і тим же апаратом за допомогою одних і тих логічних законів і категорій, кожна з них має можливість доводити свою правоту і помилковість. За багато сторіч цієї теоретичної боротьби атеїсти вказали на чимало хибних тверджень теологів. Теологи, в свою чергу, находили чимало хибного в усіх соціальних теоріях. Очевидячки, ця теоретична боротьба триватиме вічно, бо вічний є неспокійний людський ум у пошуках нерозв'язаних питань. І проте, віра в Бога народилася не від теоретичних здібностей людей, — ці здібності лишень потім були використані для обґрунтування, або спростування віри — і тепер віра в Бога, як потойбічної незбагненної сили, тримається не на теологічній теорії, і тому ніяка інша теорія її спростувати не може. В основі віри численні таємничі явища, випадки, що їх людина відчуває власною душею. Вона в емоційній та іраціональній сферах. Численні барвисті обряди і звичаї може й небагато мали в собі раціонального, але вони впродовж довгих сторіч розвеселяли душі українців, примножували їхні емоції і робили їх тоншими, багатшими, в результаті збагачувався весь духовний світ людини і робив її кращою.

чудовим оздобленням. Перед їхньою красою зупинилася була й рука татар, і поляків, і росіян, і німців — усіх зайд. Тільки не зупинилася рука ваша і, як у добу середньовічного мрякобісся релігійні фанатики спалювали дорожочинні манускрипти тільки тому, що в них суперечило їхньому уявленню про суть релігії, так ви поступово нищили архітектурні шедеври тільки тому, що вони не узгоджувалися з вашим атеїзмом і нагадували українцям про їхню багату минувшину.

Між вами знайшлися такі, що могили українських січових стрільців розорали тракторами, хрести з мигил польських жовнів у Львові позрізували електрозваркою, надмогильними плитами з єврейських цвинтарів повимощували тротуари — немов би у тих могилах лежали не люди, а худоба. Ви маєте і дотримуетесь своєї, як ви кажете, клясової атеїстичної моралі, за якою всякий, хто не за вас, поганий, а хто за вас добрий і тому ви ніколи не зрозумієте християнську шляхетність еспанців, що після громадянської війни в одній могилі поховали і переможців і переможених і написали над надмогильному камені слова: "Вони загинули за те, в що вірили". Переможені теж вірили, вони теж заслуговують на повагу.

Дотримуючись фанатичного правила "Хто не з нами, той проти нас", ви шістдесят років переслідуйте інакодумство. І тут у Чернігові, користуючись упривілейованим становищем, ви чималу частину населення міста позбавили можливостей нормальним способом задовольняти свої духовні потреби: на місто з населенням у 200 тисяч осіб залишено тільки одну маленьку церкву!

І в свято, і у звичайні дні, люди просто не вміщаються у ній і стоять на маленькому подвір'ї де не чути ні слів попа, ні мелодії хору через шум вулиці, що проходить попід самісінькі стіни церкви. Віруючі вже кільканадцять разів зверталися до міської влади з клопотанням про відкриття ще бодай одної церкви. Під такими клопотаннями підписувалося до тисячі осіб, але всі клопотання залишилися марними.

Стаття 104 конституції УССР гарантує громадянам УССР свободу відправлювання релігійних культів і обрядів.

Стаття 1 Загальної декларації прав людини ООН, яку підписав і уряд УССР, проголошує свободу релігії.

Советський Союз у Прикінцевому акті Гельсінкської наради зобов'язався: "... держави-учасниці визнаватимуть і поважатимуть свободу особи проповідувати, одноосібно чи спільно з іншими, релігію чи віру, діючи відповідно велінню власної совісті..." (VIII. Поважання прав людини і основних свобод, включаючи свободу думки, релігії та переконань).

Отже і за советським законом і за міжнародними зобов'язаннями Советського Союзу віруючі чернігівці завжди мали і мають право молитися в церкві. Закривання церков — найбільша з усіх перешкод у відправленню релігійних обрядів і вона становить, відповідно до статті 139 Кримінального кодексу УССР, кримінальний злочин.

З практики советської дійсности відомо, що за протиправні обмеження свободи тут ще нікого не покарали, та віруючі християни і для них важливо не покарання винних, а відновлення своїх законних прав. Після Гельсінкської наради дискримінація значної частини міщан стала нестерпима. Віруючі — чесні громадяни, сумлінно виконують свої громадські ➡

ПЕН стверджує в'язнення і переслідування українських письменників

Нью Йорк. /"Вісті", Міжн. Прес. Служба, 15 лист./ — Між 606 письменниками, які в'язнені і переслідувані у 55 країнах, знаходяться 31 українці — згідно з переведеними у всьому світі студіями Американського Центру Пен-Клюбу, себто американського Відділу тієї міжнародної організації письменників. Мель Мендельсон, екзекутивний директор Американського Пен-Центру, заявив в інтерв'ю, що під критерієм "письменник" треба розуміти письменників, редакторів, журналістів, перекладачів і споріднених інтелектуалів, які стають жертвами переслідування органами влади. Використано джерела, які охопили дані від Відділів ПЕН в усьому світі, як також від різних організацій захисту людських прав, як Міжнародна Амнестія і Міжнародна Ліга для людських прав.

Те звітлення отримав американський амбасадор Артур Левенстейн, представник ЗСА у Комісії Об'єднаних Націй для людських прав, як теж отримали його інші члени тієї Комісії і члени американського Уряду та високі урядовці Державного Департаменту. Амбасадор Левенстейн, у телефонічному інтерв'ю з Державного Департаменту у Вашингтоні, Д. К., заявив, що він уважає те звітлення за особливо вартісне. Він признавав заслугу президента Картера й амбасадора ЗСА в ОН Янга, що вони створили сприятливу для людських прав атмосферу, яка значно допомагає заходами із приватного світу — довести до відома всьому міжнародному суспільству деякі особливо яскраві факти порушення людських прав. Амбасадор Левенстейн запевняв, що Уряд Картера невідхильно відданий справі людських прав.

Президент Міжнародного ПЕН-Клубу Ричард Говард проголосив однорічну безперервну кампанію, яка має на цілі звернути увагу міжнародного світу на в'язнення і переслідування письменників. Треба — закликає Р. Говард:

— писати листи до Президента Картера і — покликуватися на те звітлення ПЕН у листах до американських урядовців чи представників, які зобов'язані стежити за виконанням клявзулі про людські права у Гельсінському договорі.

У "Комітеті за свободу писати", який склав те звітлення, головує Дора Аштон: членами є: Едвард Олбі, Аллен Гінсбург, Франсін дю Плессі Грей, Єржи Косінські, Бернард Маламуд, Артур Міллер, Філіп Рот і Курт Вонгут мол.

◀обов'язки, на свій некомуністичний світогляд мають право і годі їх вже переслідувати! У решті-решт ми хочемо зовсім небагато — відкриття ще однієї церкви в місті.

Задля торжества законности і справедливости, я прошу вас це зробити!

Юрист **Левко Лук'яненко**, член Української громадської групи сприяння виконанню в УССР Гельсінських угод.

Дмитро Левчук.

ПРО СВУ — СУМ ДВАДЦЯТИХ РОКІВ

Чи існувала як політична організація Спілка Визволення України й Спілка Української Молоді — з цього приводу й досі дискутують на сторінках еміграційної преси. Як відомо, одні кажуть, що "нічого не було" і "організацію" придумало ГПУ, а другі кажуть, що була, існувала і діяла так, як це виявлено на судовому процесі в Харкові в 1930 році. Досі я не брав участі в цій даремній дискусії з різних міркувань, хоч вважав, що маю моральне право забрати слово в цих прикрих для Українця суперечках. В роках 1923-1927 я студював у Києві право, тобто належав до "студентського племені", яке завжди в курсі справи всяких політичних подій. А від 1927 і по 1943 роки був правником у Києві, працював у судових установах, правним радним у господарчих установах, знав усіх діючих правників, бо в робочі дні вештався в судах і не відставав у вихорі сенсаційних, але небезпечних, чуток і "пльоток". Коротше — належав до "касти", яка знає все те, навіть у подробицях, за що советська влада судить і катує. Знає, але вміє мовчати.

Тепер, прочитавши до болю наївну писанину про Спілку Визволення України й СУМ письменника Г. Снегірьова, я вирішив забрати слово і заявити: **СВУ — СУМ існувала, інтенсивно і відважно діяла з програмовою метою визволити Україну з московської окупації і відновити Українську Незалежну Державу.** Політика СВУ—СУМ керувалась гаслом: "Нація над клясами, держава над партіями". **Ті, що відкидають факт діяльності СВУ—СУМ є або ворогами українського національного руху за самостійність, — то з цими людьми сперечатись даремно, або слабо чи навіть зовсім необізнані з процесом українських визвольних змагань від початку революції 1917 року.** До цих останніх і спрямовує своє вияснення автор цих рядків.

Відновлення української державності в роках 1917-1919 закріпило національний дух українського народу назавжди. Боротьба за свою державність після цього ніколи не вщухала, а тільки змінювалась по формі і по силі — то слабла, то знову підносилась. Період советської формальної самостійності України поглиблював національний дух в українському суспільстві. Створення Союзу республік теж не зменшувало, а збільшувало національну субстанцію народу. Поглиблювалась у народі свідомість, що Україна має право на самостійність і може існувати сильною і незалежною державою: що обмежена самоуправа, передбачена Конституцією СРСР 1924 р., є кривдою, несправедливістю з боку Московії.

Відкинення періоду "воєнного комунізму" і перехід до Нової Економічної Політики (НЕП) народ зрозумів як відступ від соціалізму-комунізму, як надання людям прав особистої і суспільної свободи в галузях економічної діяльності, культурної і духовної творчості. Запровадження обов'язуючої українізації окрилило людей на український національний роз-

ікі горіли любовою до свого народу, все життя боролись за його долю! Коли б вони були байдужі до української боротьби, то їх змусила б до цього народня стихія. І саме всенародня, всеукраїнська стихія, керована активом в кожному районі міста і села, змусила їх створити орган, який у слушний час очолив би змаг за волю і повів би народ національною дорогою.

Зовсім не треба було провідникам СБУ-СУМ їздити і засновувати свої осередки на периферії. Ці осередки виринали в ході безперервної боротьби, що точилася на всій українській території від дня упадку самостійності України. Досить було чути, що в Києві є така організація, як відразу поставала прихована група людей, готова до послуг. І самі провідники СБУ-СУМ не мусіли озброюватись і доконувати терору проти представників совєтської влади, бо на це готові були периферійні осередки СБУ-СУМ на місцях, в більших селах, у районах, навіть на хуторах. Ці осередки діяли і тільки чекали на сигнал, а іноді особливо запальні безпосередньо чинили терористичні акти проти занадто жорстоких совєтських представників влади. Тому, коли на судовому процесі СБУ-СУМ інкримінували підсудним терор, бомби і організацію повалення совєтської влади, то комплексно (совєтський вислід) це є правдою: провідники наказали б периферії вдатись до суцільного терору, коли настав би для цього слушний час.

Я, подібно багатьом, навіть боявся назви "член СБУ-СУМ" і зрештою, не знаю чи був я ним. Але я мав тісний контакт з двома, один з них був на лаві підсудних і засуджений на три роки: його дружина працювала правником у Києві, а він по звільненні оселився поза Україною. Ці двоє мені багато дечого розповідали про СБУ-СУМ, саме як активно діючу. А найбільше розповідав про СБУ-СУМ Всеволод Андрійович Чаговець, відомий журналіст, з яким я знайомий від 1924 р. Його син Ростик був у мій час студентом Київського ІНО. Був я у групі студентів, що мала бесіду на політичні теми з С. Єфремовим. З В. Чехівським я був не тільки в групових розмовах після "антирелігійних диспутів", а і кілька разів віч-на-віч і якраз про період визвольних змагань. Із усіх бесід на тих зустрічах аж ніяк не можна було робити висновок, що діяльність СБУ-СУМ була спрямована за відновлення УНР, символізацію особи Симона Петлюри, як це пишуть у своїх статтях д-р В. Наддніпрянець і Високодостоїна Наталія Павлушкова. Академік С. Єфремов твердо стояв на своїх політичних позиціях і ніколи не фаворизував діяльність, зокрема партійну, св. п. С. Петлюри. Правдою є, що діяльність СБУ СУМ керована гаслом: "Нація над клясами, держава над партіями". Навпаки, провідники СБУ-СУМ дуже критично ставились до перебігу визвольних змагань. Коли заходила розмова про режим після повалення СРСР, то всі говорили про диктатуру, теж не незважаючи форми цієї диктатури.

Але мої знання про СБУ-СУМ найбільше базуються на моїх особистих спостереженнях. Почавши від другої половини 1927 року і до першої половини 1931 року включно, я в характері службових відряджень (спершу в ролі секретаря суду, а потім члена юридичних — адвокатських консультацій) мандрував по всіх районах і часто селах Київщини, частини Чернігівщини і частини Полтавщини. Коли відбувався процес СБУ я був у Василькові. Я мав багато друзів із статечних селян, студентської молоді. Ми,

В. Трембіцький

Сучасне членство УССР є хіба постільки важливим, поскільки там фігурує назва "Україна". Всеж таки кожний із членів цього всесвітнього поштового товариства знає, що українська державна система із своїм міністерством пошт і телеграфів в Україні від 1923 року не існує, та навіть недозволено УССР мати свої, хочби з формального боку навіть колоніального чи територіального характеру поштові марки, як це мали всі африканські (французькі, португальські чи англійські) посілости. Остаточно дійшло вже зараз до такого курйозу, що на головній пошті в Києві не можливо вислати українською мовою телеграму в будь яку державу, бо, хоч урядничка таку телеграму прийме, то за неї заплатиться після льокальної поштової тарифи всеж таки ця телеграма ніколи не дійде в місце призначення.

Двомовність поштових печаток російською та вдруге щойно українською мовами, зовсім не доказує поштову окремішність УССР.

The Universal Postal – Members and Stamps 1874-1974, видана в Албані

2)/Albany/. 1973 р. Рецензія на цю книжку Ст. Кік була поміщена у "філателісті" ч.40, за червень 1977. ст. 43- 44

В заключенні скажу: Організація СБУ-СУМ віддзеркалює визначну сторінку української національної боротьби за власну державність. І ті, які в той час не зрозуміли завдань Нації і покірно служили ворогові, а тепер, щоб бодай у якійсь мірі "реабілітувати" себе принижують, а то паплюжать славних українських патріотів на чолі з академіком Сергієм Єфремовом, нехай краще мовчать.

339

Тому зовсім влучно підкреслив В. Тиррел, що важливість України в цій організації є розрахована лише користями для Советського Союзу, який має один голос більше, так як в Об'єднаних Націях, де УССР та БССР дають Москві додатково два голоси.

Однак як другий аргумент /для законності бути членом Ю. Пі. Ю./ подав М. В. Тиррель факт, що в роках 1918-20 існувала українська державна пошта із її державними поштовими марками та окремим міністерством пошт і телеграфів. Тут треба в'яснити, що поштові марки та друки, видані у 1918-20 роках були від імени Українсько Народньої Республіки, чи української Держави (1918 року) а не УССР, яка тоді мала назву Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) та у 1918/20 роках не мала своїх поштових видань взагалі, бо ж не існувало в УССР поштово-телеграфічне міністерство. УССР постійно підлягала поштовому управлінню Советської Росії /Р.С.Ф.С.Р./, не зважаючи на факт, що до кінця 1922 УССР не була частиною Советської Росії.

Знова ж коли врахувати, що УССР теж мала і свої поштові марки, але щойно від 1920 року починаючи, й то аж всього п'ять видань за всі її шістдесятя літ, то це лиш доказ наскільки оця "українська держава" по формі, була та є тероризована, вбачаючи в появі своїх марок окремо від Росії збільшування сепаратизму чи націоналізму.

Першими марками, так сказати, УССР були ручно-русифіковані державні значки УНР шагівки з номінами 10, 20, та 50, починаючи із березнем 1920 року. В. м. Черкасах, коли грошеву назву шага на марках замінювало на "руб" фіолетивом, даючи новий номінал: 5 руб. на 10 шагах, 10 руб. на 20 шагах та 20 руб. на 40 шагівкових марках.

Значить введено стару російську грошеву одиницю ігноруючи державну грошеву назву України 1918/20 років: гривню та шаг.³⁾ В скорому часі появилась нова річ: старі російські царські марки із чорним на них надруком "Руб" на вартостях: 1, 2, 3, 5, 10, 15, 20 копійкових марках. Це було так сказати друге "українське" видання без будь яких українських ознак. Фактично, це були російські окупаційні марки на території України.

Трежє теж окупаційне видання в Україні, може від імені УССР?!, було видане весною 1920 р. у формі передруку українізованих літом та осіню 1918 р. російських царських марок тризубом. Передрук зроблено на наказ советської в лади у формі надруку "руб" чорною фарбою на п'яти марках Київської "поштової" округи: 1, 3 зубковані та тяті (т. зв. випуску Київ II та III, тринадцять марок харківської поштової округи: 1, 2,

---

3) Перший закон "про нову систему" в Українській Народній Республіці проголошено вие 1 березня 1918 р. Грошеву одиницю встановлено гривню по традиції із руської іперії X-XII ст. Нова гривня в УНР мала 8,712 доль щирого золота, діділилася на 100 шагів та була рівна половині російського рубля (по українськи "Карбованця") емісії 1917 року. Літом 1919 р. гривня майже дорівнювала вартості рубля! Нову грошеву назву української держави введено із весною (квітнем) та пізніше у поштові — маркові видання де державні марки одержали популярну назву шагівок та гривінок.

4) Нотовані ці марки в Каталозі Міхля та подав їх знавець українських поштових марок др. Зайхтер (Seichter): Preisliste — Ukrainische Volksrepublik (1918/20), Soltau, 1961, см. 31-32.

3, 4, 5, 10, 15, 20 зуб. та 1, 2, 3, 5, 15 коп. тяті (т. зв. Харків I — випуск), одна марка 15 коп. зубкована Катеринославської поштової округи. Врешті марки Полтавщини (т. зв. Полтава I вид.) вартостей 1, 2, коп. зубковані та 3 коп. тяті дістали надрук букви Р. в Тульчині та в Черкасах. 4)

У 1922 році появились були в околиці Святашина передрукові марки з царських часів т. зв. ошадностевого марочного випуску і номіналом 5 та 10 копійок на яких поставлено чорним друком девальюаційні вартості 7,500, 8.000 та 15.000 руб.

Врешті вийшли в поштовий обіг правдиві марки таки від імені УССР яку тоді скорочено називано не УРСР але УССР. Були це чотири поштові марки — зубковані та тяті із знаками. Зміст марок був український: овальний портрет Т. Шевченка, дівчина в народному вбранні: подано номінал хоч не в гривнях але хоч у Карбованцях (10+10, 20+20, 90+30 та 150 +50), українські написи “пошта” й “допомога голодуючим”. 5)

Марки ці були видані одначе не для звичайного обігу на довгий період часу, а для добродійної мети — допомоги голодуючим із вищою вартістю від нормальної, бо їх номінали вносили не 10, 20, 90, 150 крб, а 20, 40, 120 та 180 крб, отже із розрахуванням на цих, які спроможні були ці марки купити та ними оплачувати дорогі поштові-листові посилки /листи/. Таким чином марки ці мали обмежений обіг, що до кількості та часу, бо лиш між червнем та серпнем 1923 року, що й дуже вплинуло на їх філіателістичну зараз вартість, на листах особливо. Значить показалася УССР марками, тобто ніби своєю поштою, але з пропагандивного боку, а не як нормальна держава із своїми обіговими поштовими марками та поштовою системою, яка існувала лише за УНР і Української /гетьманської/ Держави у 1918-20 роках, де по законам видавано марки, поштівки, та всякі інші друки для щоденного вжитку:

І врешті треба тут замітити, що з правного боку оці серії добродійних марок УССР увійшли в обіг вже тоді, коли Україна була в складі ССРСР, фактично від 30. червня 1923 року. 6) Ось тому лише випадково УССР сьогодні, як окрема держава, є нотована в міжнародних філіателістичних каталогах, частіше її додається до розділу самостійної України /УНР/ в кінці нота-ток про українські державні марки так само як є нотовані совєтські марки Вірменії. Грузії чи Азербейджану, які то країни мали можливість видати цілі серії своїх “соціалістичних” марок, будучи на жаль сильнішими за УССР в цьому випадку.

---

5) Michel Briefmarken Katalog — Europa, Russland, Leipzig 1934, 5.610, або докладніше в Zumstein — Europa — Katalog. Ukraine, Bern, 1951, s. 1028-29.

6) Фактично УССР увійшла до ССР 30. грудня 1922 р., але до червня 1923 р. правно оформлювано приналежність України в союз ССРСР.

ЗАКОНИ ПРО УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВНУ ГРОШЕВУ ОДИНИЦЮ ГРИВНЮ ТА КАРБОВАНЦІ У ВІДНОШЕННІ ДО РОСІЙСЬКОГО РУБЛЯ.

ч. 47

Іменем Української Народньої Республіки. Затверджуємо: Голова В. Винниченко в. р. Члени: Петлюра в. р., Ф. Швець в. р., Андрієвський в. р., А. Макаренко в. р. 6 січня 1919 року. Київ. Посвідчив: В. об. Державного Секретаря Михайло Корчинський в. р. Ухвалений Радою Народніх Міністрів.

ЗАКОН

про Державну Українську Грошову одиницю.

У розвиток, доповнення та зміну відповідальних законів постановити:

1. З 26 січня 1919 року російські грошові знаки, як кредитові білети, так і знаки Російської Державної Скарбниці, так звані "керенки", перестають бути законними платіжними знаками на Україні і прийом їх перестає бути обов'язковим.

2. Державна українська грошева одиниця є гривня, яка містить 8712 долі щирого золота. Гривня поділяється на сто шагів: дві гривні скидають карбованець.

3. Всі розрахунки зборів, поступлень, видач, та зазначення всяких сум у грошових рахунках, актах та всіх взагалі умовах, а також і всі платіжі провадяться в гривнях та шагах.

4. Виконання по умовах та зобов'язаннях, що виникли в приватно-правових стосунках до 26 січня цього року і визначені в рублях, вчинається в гривнях, по розшоту: 1 рубль — рівний 2 гривням.

5. З 16 січня 1919 року всіми державними установами припиняється прийом російських кредитових білетів в 1000 та 500 рублів в платіжі та внески, а також на біжучі рахунки.

Що-ж до решти російських грошових знаків, то Міністру Фінансів надається право визначити курс, по котрому вони мають прийматися і після 26 січня 1919 року урядовими установами, а також строки та інші умови цього прийому по окремих категоріях знаків.

6. Закон цей вводиться в життя по телеграфу.

Голова Ради Міністрів Чеховський в. р. Міністер Фінансів В. Мартос в. р. (В. Д. 3., 3 вип., 23 січня 1919 року)

ч. 103

Іменем Української Народньої Республіки. Затверджуємо: Голова В. Винниченко в. р. Члени: Андрієвський в. р., А. Макаренко в. р., Петлюра в. р. Член-Секретар Ф. Швець в. р. 24 січня 1919 року. Київ. Посвідчив: В. об. Державного Секретаря Михайло Корчинський в. р. Ухвалений Радою Народніх Міністрів.

ЗАКОН

про доповнення до закону 6 січня 1919 року "про Державну Українську грошову одиницю" постановити:

"В випадку, коли офіційне повідомлення про закон о російських грошових знаках одержувалось на місцях з таким запізненням, що населення фактично не мало можливості здати до Державних Скарбниць російські грошові знаки вартістю в 1000 та 500 рублів, дозволяється сільським громадам складати приговори про кількість грошових знаків вищезгаданої вартості, залишившюся у них на руках, і направляти ті приговори разом з проханням про прийом від них цих грошей до Міністра Фінансів через свого Повітового Комисара".

Голова Ради Народніх Міністрів В. Чеховський в. р. Міністрів фінансів Б. Мартос в. р. (В. Д. 3., 8 вип., 18 лютого 1919 року).

Далі буде

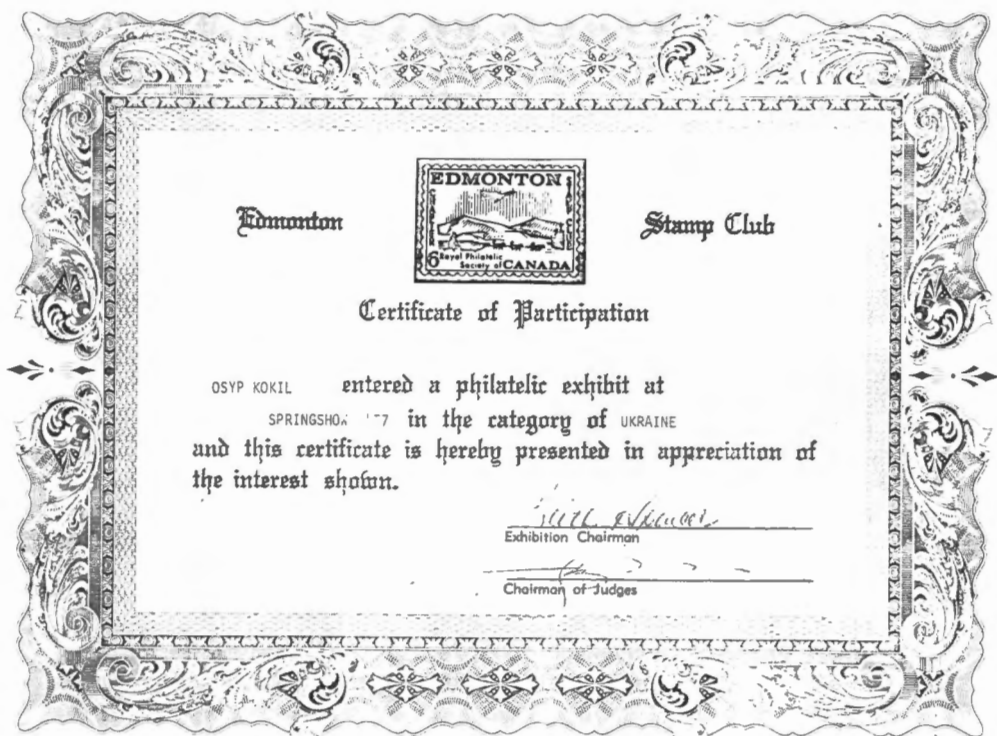
УСПІХИ ФІЛЯТЕЛІСТА О. КОКІЛЯ

Відомий зі своїх філятелістичних виставок п. ОСИП КОКІЛЬ, що живе і працює як активний провідний член ОУВФ в Едмонтоні, Альберта, Канада, здобув собі вже заслужений розголос і добре ім'я в філятелістичних колах не тільки в Канаді, але й поза її межами. Про його філятелістичну "карієру" була вже не раз мова в українській пресі, згадати б — обширну статтю інж. М. Когути в "Гомоні України" з 12. 5. 1973 р. або Ол. Малицького в журналі "Український Філятеліст", ЗСА, в ч. 36, за листопад 1974 р.

Почав О. Кокіль цікавитись поштовими марками і колектувати їх у 1948 році, працюючи вуглекопом у Бельгії. Збирав зразу марки України і Бельгії а далі й інших країн, в тім зокрема Ватикану і Об'єднаних Націй. По 25 роках муравливого труду він мав уже призьбрані такі багатющі філятелістичні матеріали, що в дні 17-19 березня 1973 року зміг влаштувати в Едмонтоні свою першу виставку, розміщуючи зібрані скарби на 750 картонах на 34 довгих столах у Нар. Домі. Його збірка прерізних експонатів української філятелістики становила тоді ок. 4.000 марок, бльоків і коверт в тім теж рідкісних "майже унікатів". Другу подібну виставку О. Кокіль влаштував 6-13 травня 1973 р. в Саскатуні з нагоди 25-річчя ЛВУ, третю у Верревіл, Альта, 26. 8. 1973. з нагоди "Українського дня" і четверту знову ж в Едмонтоні 18. 6. 73. для звеличання 5-річчя ансамблю "Черемош". З нагоди перших двох виставок О. Кокіль видав пропам'ятні коверти у двох відмінах. Від 1952 року О. Кокіль є активним членом Союзу Українських Філятелістів в ЗСА. Це на українському відтинку.

В 1971 році О. Кокіль став членом Едмонтонського "Стемп Клубу", на пропозицію якого вже три рази давав на річні клубові виставки /дві перші — в готелі Голідей-Інн/ свої колекції українських поштових марок: 2-3 травня 1975 р. — 48 експонатів української державної пошти 1918-20 рр., а 8-9 травня 1976 р. — 72 експонати. На цій другій виставці, в якій брали участь 35 філятелістів і 23 продавці марок з цілої Канади, наш земляк отримав другу нагороду в формі медалі з шовковою стаяжкою. 2-3 квітня, 1977 році, на виставці того ж Едмонтонського Клубу в сіпярсь-

юму готелі Шато Ляком, О. Кокіль втретє виступив з 48 експонатами у 5 рамках, виставляючи марки державної України 1918-20 рр., а також марки ППУ, УПА, СУМ, Пласту, 1 УД-УНА Ріміні, Галичини і ін. Виставка тривала два дні. Наш друг Кокіль отримав почесну грамоту /"Сертіфікейт оф партісіпейшн енд аппресіейшн"/. /Гл. фото./

Від 1975 року О. Кокіль є членом СУФА у Відні, Австрія, від якого отримав офіційне запрошення до участі у Міжнародній виставці, що відбулася у Відні в днях 25-27 листопада 1977 р., з особливим проханням заповнити 6 рамок марками Канади і Об'єднаних Націй, бо — крім нього ніхто інший цих марок офіційно не зголосив. Амбітний і відважний наш земляк прийняв запрошення і їздив до Відня де використав рідкісну нагоду для ширення доброї слави про українську філіателістику, зокрема про поштові марки державної України. Щастя йому Боже!

Охочим увійти в діловий з п. О. Кокілем подаємо його адресу:
 Mr. O. Kokil
 9530 — 109 Ave
 Edmonton Alberta
 Canada T5H — 1S7

Поезія · Проза

МИКОЛА РУДЕНКО —ПОЕТ БОРЕЦЬ

Про Миколу Руденка, якого арештовано в Києві 5. 2. 1977 р. як Голову Української Групи для захисту Гельсінкських домовлень, ми писали в ч. 134-135, літом 1977 р. В міжчасі відбувся над ним і Олексієм Тихим, членом тієї групи, суд на Донбасі, в висліді якого йому присуджено 12 років тюрми, концтаборів і заслання. З уваги на дуже критичний стан здоров'я М. Руденка, його дружина Раїса вже вдруге звернулася листом до Л. Брежнєва, тим разом, щоб уряд дав дозвіл емігрувати. Тут подаємо текст листа, що поширений Самвидавом.

Микола Руденко

Раїса Руденко просить Брежнєва про дозвіл емігрувати

15 вересня 1977 року Верховний Суд УРСР затвердив присуд Донецького обласного суду про позбавлення волі 12 років мого мужа — українського письменника Миколу Руденка.

На мій попередній звернення до Вас, я не одержала відповіді. Тому звертаюся до Вас з проханням, в надії що цим разом Ви не залишите його без уваги.

Вже тепер, у в'язниці у мого чоловіка катастрофічно погіршився зір його єдиного ока, що для письменника є трагедією. Мій муж важко хворий. Крім важкого поранення, він терпить від багатьох інших захворювань, які я перерахувала в попередньому листі і які є в "справі". Без відповідної дієти і обайшової опіки він може померти у найближчому часі.

Звертаюся до Вас з проханням спасти його від смерті, чейже він інвалід Вітчизняної війни і має заслуги перед Батьківщиною. Якщо Ви не можете анулювати судового присуду, то дозвольте нам емігрувати. У тюрмі і таборі мій чоловік загине і ця загроза примушує мене просити Вас про дозвіл на виїзд. Еміграція, можливо, продовжить його життя.

Я прошу Вас відповісти мені якнайскоріше, бо час перебування Миколу Руденка в ув'язненні треба якнайшвидше скоротити, щоб відвернути загрозу його смерті.

М. Руденко

ОНОВЛЕННЯ

*Шалійте, небесні облави, громами стрясайте гори.
Блискавиці добувши з колчанів, обстрілюйте місячний ріг.
Хтось там ходить у хмарах і шле зоретворні дозори,
Щоб Везувій, мов песик покірний, на сонці під хатою ліг.
І зітхають принишклі лагуни. І піниється море на скелях.
І Засмаглі мадонни виходять з граблями в зелені луги.
Із барил вибиваючи днища, а обмитих дощами оселях
Орачі наливвають вина у круті буйволіні роги.
Стогне дуб віковий. А розчахнута грозами крона
Викидає в дідівський чернозем налиті вогнем жолуді.
І ущерблений місяць торкає грудей неціловані грона,
І дівоча коса, мов комета, іскриться в озерній воді.
Хтось там, сонячний, ходить у хмарах
І небо гоїдається дзвоном.
І велике світло роняє на землю краплину сльози.
Зорі пахнуть пшеницею. Дихає вітер озоном.
Так приходить оновлення...
Після грози*

ЗИМОВИЙ ВЕЧІР

*Не знаю на оцій землі пори,
Що не несе гармонії та згоди.
Підсинені снігами вечори,
Прозорі, мов жива душа природи.
Дрімає попід ковдрою земля, —
Йй деь, напевне, проростання сниться.
Коріння чи оголене гілля —
Яка сьогодні поміж них різниця?
Одне ми бачимо, а друге — ні,
Бо око зберігає свою потребу...
Сніги лежать, мов небеса земні,
І ти ідеши, не по землі — по небу.
Із вікон світло летиться на тини.
Сади в сніжниках, мов у білих бджолах.
Розвихрені Перунові сини
Із синіх гір злітають на гринджолах.*

Деся у льохах туге скрипіння ляд —
Дари осінні покидають схови.
Як небо зорі носить, так телят
Виношують притомлені корови.
А жеребці нахрумують овес,
Передбачаючи нову гонитву.
І свіжий ґрунт парує до небес,
Немовби й він склада свою молитву.
Підвівши голову до висоти,
Ти зорям дякуєш в далеке небо:
Хоч раз на вічність, а з'явився ти,
Щоб їжню творчість перейняти в себе.

МОЖЕ, ЗІЙДЕ...

Я дивлюсь крізь пітьму, що зажевіла на видноколі.
Ходить серце моє — ходить серце в донецькому полі.
Увібравши все те, що дали сивоброві бувальці,
Ходить серце моє, об каміння збиваючи пальці.
Не дивуйтесь, коли в шпичаках із колючого терну
Моє серце сумне до знайомого двору поверне.
І йому заболить пересохла верба і криниця —
Та криниця, з якої довіку води не напиться
Не сумний, не боли. Лиш намотуй за згадкою згадку,
Що обсядуть тебе, наче бджоли закублену матку.
І незграбно, всією вагаю прибудного рою.
Ляж у росляні трави за хатою, деє під горою.
Вийде жінка із двору у тиху вечірню годину
І, слёзу приховавши, накинє на тебе хустину.
І під стріхою, там, де душа материнська витає, —
У руках неквапливих тебе, мов клубок, розмотає
Ти пізнаєш у ній те дівчисько прудке, босоноге,
Що за матір'ю бігло напровесні в поле розлоге..
Здрастуй, сестро! Візьми все, що серце назбирало.
Вийди в поле, — туди де трудилося батькове рало.
І провій, і посій у вологу ріллю під горою —
Може, зійде хоч слово одне із прибудного рою.

ЗОЯ КОГУТ ПОЕТЕСА МУЖНОСТИ

Зоя Когут вже znана нашим Читачам зі своїх повних мужности і глибокої думки поезій. Про неї була мова в ч. 122-123 нашого журналу в 1975 р. Ми її назвали тоді Поетесою Мужности і по двох роках нашої зустрічі в Римі з приємністю це підтверджуємо. Тут містимо її довшу поему виголошену нею в часі величавого концерту з нагоди подвійного Ювілею Їх Блаженства Патріярха Йосифа Сліпого, 1. 10. 1977 р.

РЕФЛЕКСІЇ В РИМІ

*Між піній, на сімох горбках,
Де спочиває смертний прах
Святих, тиранів, куртизанок,
Де кришаться столітні мури
Й на свідків давньої культури
Глядить байдуже ясний ранок
Де кожний храм, немов музей
(Лиш порожніший від музеїв...),
Й двотисячлітній Колізей
Вчить нині ще нових студентів
Гармонізації думок
І відчуття краси і ліній,
Де чистив мури Муссоліні,
А брудять — серп і молоток,
Де Тибр, водою, як помій,
Чека на давніх чародіїв,
Всю тугу потопивши в сні,—
Розташувалося барвисте,
У авреолі залотистій,
(Гріхи ховаючи на дні)
Незрівняне і вічне місто!*

*О, Риме! Це не перший раз,
Що поміж мурами твоїми
Я підношу мій скромний глас,
Із болем втиснений у рими.
До епопей мені не час.
Ти почекай свого Данте,
Який, можливо, вже гряде
Й тебе терцинами, галянтно,
Може крізь пекло поведе...
А, може, й ні...! Та не до тебе
Мої слова, мої думки,—
Я під твоїм пекучим небом
Братам нанизую рядки.
Не нам схилитися до долі,
Не нам із Тибру воду пий!
Ми перейшли велику школу,
Чи хочеш долі нас учить?
Ми вперлись нашими п'ятами
В найдавший кутики землі,
Післала доля нас світами
З міст, сіл, із рідної рілля*

Ми вже не є провінціяли,
Ми вже є Вибраний народ,
Який стократно обікрали,
Та ще не вкрали всіх чеснот!

Можливо, справді було треба,
Щоб ми губили наше небо,
Наші хатинки і гаї,
І закульбачення свої?
Можливо треба було стати
Покритками й обніжжсям гниль,
Щоби знайти нам свій Псалтир
Й свої жнива всесвітньо жати?
Щоб у недолях, чужинах
Знайти нам, врешті, власний шлях?

Ми світ звоюємо руками,
Мозолями й свічками дум.
Світ вже не візьме нас на глум,
Ми вже його господарями —
Від піренейських вже висот
До австралійської пустелі
У землю вперся мій народ —
І вся земля його оселя!
Він лиш шукає напрямних,
Він їде свого Макіявеллі,
Який, з призирством до слабих,
Розмякших і похитаних духом,
скаже: — Ви є творці доби!
Світ тільки сильних вміє слухать!
Не сійте на вітри слова,
Часи петицій вже віджиті,
Раби лиш просять права жити,
Сміливець — творить сам права!

Ми ще малими були вчора..
Може для нас це все заскоро?
Може — ми ще не доросли,
Чи мохом сплячим обросли,
Щоб бачити законномірність
Наших поразок і чужин?
Ми все ще втиснені в покірність,
І все ще зігнені в поклін.

Та тисячліття перед нами
Про нас вже голос прозвучав:
— Ви знову станете рабами,
Вас будуть бити батогами
Позбудеться ви людських прав,
Брат буде брата оскверняти
І відречеться сина мати!
Розсиплетесь ви чужинами,
У чварах будете конати,
Себе за срібняк продавати,
Трястись у п'янощах забав
І вчитись бдудете, каліки,
По всіх краях, на всіх язиках!
І все це буде вам для вправ,
Щоб цей народ Народом став!
Народом став! Одна суцільна,
Не розшматкована сім'я,
Де кожний стане добровільно
За всіх і всі — за кожне "я"!

Нам вже багато не бракує:
Збруч в головах вже не вируче,
Лише засліплені одні
В нім десь ще плещуться на дні.
Але вони — це тільки тіні,
По них не лишиться й знаку,
Хіба лише останки тлінні
На цвинтарі десь, у кутку..

Ми ще не давно колисались
У вірі, що ми мудреці!
Нам так недавно ще здавалось,
Що ми у всьому є знавці:
В патріотизмі, у подружжях,
В будовах хат, церков, громад,
Ми всі були такі потужні,
Що все робили на свій лад
І не питалися нікого!
Ми вірили: з наших ідей
Ми виростим своїх дітей
І на тім — кінець і слава Богу!

Ну, і дітей ми породили!
А в міжчасі — що ж ми робили?
О, ми? — ми в героїнім сні
На чвари віддавали сили
І чулись зовсім як пани,
Бож нам вродилися сини
і доні.. Де ті наші діти?
Куди поділись? Розбрелись?
Не бійтесь! Наші самоцвіти
До нас вернуться ще колись.
А не вони, то наші внуки,
Чи правнуки! Й не лиш тому,
Що ми змогли їм дати в руки
Скарб спадщини й комплексів тьму.
А ще й тому, що в їхніх жилах
Кров тисячлітніх поколінь.
І там, де ми були не в силах,
Там силу мала мертва тінь
Ольг, Ярославн і Осмомислів,
Давно забутих вже імен
І подоланських крик племен,
Й думок, що Київ колись промислив
Діти вернуться — всіх не треба!
Вернуться ті, яких лиш треба,
Яким батьки крізь всі світи
Вогонь зуміли донести
І запалити в душах! Ними
Почнеться вже нова доба!
Ці діти виростуть прямими,
Не скривленими! Без горба,
Що ще стирчить у нас на спинах
(Тавро колишнього раба!).
Ім буде море по коліна,
В них буде інша боротьба
Інакші засоби до неї.
Ареною їм буде світ.
Стрункаша буде в них ідея,
Як їм із попелу імперії
Потрібний вигребти граніт
І на граніті цім твердим
Побудувати власний дім.

Нам архитектів не бракує
Й тепер! Та важко щось творить
Коли те, що один будує,
Інший готовий повалить!
І так ми порпались віками
В зламах нескінчених споруд
І обростали ворогами,
Упевнені що страшний Суд
Їх покара за ці руйни
Бож ми були завжди невинні!
Ні тріщечки вини. Цікавий люд
Ми Українці: дарувало
Нам небо стільки таланту
Та нам це все було замало,
Ми ще хотіли, щоб вину
За вчинки прадіда і діда,
І батька, брата, ну й мої
Воно зложоло — на сусіда!
І так збиралися рої
Й не чулись грішними ніколи!
Та кожний день мав свій закон,
Кожна хвилина свою вартість.
Переступивши Рубікон,
На світовій ми стали карті!
Від піренейських вже висот
До австралійської пустелі
У землю вперся мій народ —
І вся земля його оселя!
Не жде він з Риму напрямних,
Сибір його не заморозить
Він має видючих Слітих
І непокорених Морозів!
З них виросте новітний тип
Державномислячого мужа:
До наших чвар цілком байдужий
Й байдужий теж до наших хиб,
І буде тим він непоборний,
Що буде діяти СОБОРНО!
І так, з горінь, шукань, незгод,
З п'ятох ужитих континентів
Встане, позбувшись всіх колод,
Новітний Вибраний Народ
Нового Тестаменту!

Наука · Культура · Мистецтво

КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Продовження

Борис Антоненко-Давидович

Кількісні й порядкові числівники часу

Коли ж треба сказати не про точно означений час, а лиш приблизно назвати період між двома годинами, відповідно до російських висловів *в пятом часу, в одинадцатом*, тоді слід ставити перед порядковим числівником прийменник *на*: *»Ой сплю годину, сплю і другу, а вже повертає та на третю«* (С. Гулан-Артемівський). Отож, російську фразу *»Я приду в пятом часу«* треба сказати по-українському: *»Я прийду на п'яту годину«*, а не *»Я прийду о п'ятій годині«*, – бо це означає вже точний, а не приблизний час.

Дробові числівники часу передаються відповідним дробом з прийменником *на* до половини години: *чверть на третю*, – з прийменниками *на* або *до*, коли буде половина години: *пів на сьому*, або *пів до сьомої*, як це ми вже бачили в фразі з твору М. Коцюбинського, – і з прийменниками *до* або *за*, коли перейшло вже за половину години: *за чверть сьома*, або *чверть до сьомої*, цебто: *за чверть години* буде *сьома*. Не дробові числівники, а цілі, що означають кількість хвилин якоїсь години, треба ставити з тими ж прийменниками за попередніми правилами: *десять на другу, тридцять на другу або тридцять до другої, за двадцять друга або двадцять до другої*.

Коли ж мовиться не про означення часу доби, поділеної на 24 години, а про кількість часу, витрачену на якусь роботу чи дію, тоді слід користуватись кількісними числівниками: *»Як ось із неба дощ полився, в годину весь пожар залив«* (І. Котляревський); *»От ми й узялися перевіряти рахунки з десятої ранку аж до сімнадцятої дня, витративши на це діло сім годин«* (із живих уст).

ЗАУВАЖЕННЯ ДО ОКРЕМИХ ЧИСЛІВНИКІВ

Один, одні, самий самі

В українській мові числівники *один, одна, одне, одні* мають або кількісне значення: *»З одного вола двох шкур не деруть«* (прислів'я); *»Ой одна ж я, одна, як билиночка в полі«* (Т. Шевченко) – або значення займенника *якийсь*: *»В одній долині під горою високий явір зеленів«* (Л. Глібов). Але ці числівники не мають значення займенників *самий, сама, саме, самі*, як у російській мові: *»Он выбежал в одном белье«*. Однак трапляється читати не тільки в сучасних газетних і журнальних статтях, а навіть і в художніх творах: *»Вона вийшла в одному жакеті, »Одні старі залишилися в селі«*.

Українська класична література й народне мовлення в таких випадках користувалися здебільшого займенником *самий*, *сама*, *саме*, *самі*: »*Самий* борщ та борщ, без нічого як щодня їсти, то хіба наїсися?» (казка); »Зосталися *самі* вишкварки« (М. Номис); »*Самі* діти в хаті сидять, а батьки кудись пішли« (з живих уст). Отож, і авторам наведених вище двох фраз краще було написати: »Вона вийшла в *самому* жакеті«, – бо фраза з висловом *в одному* жакеті дає змогу припускати, що жінка носить часом і по два-три жакети; »*Самі* старі залишилися в селі«, бо тут ідеться не про кількість людей, що залишилися в селі, а про їхній вік.

Другий та інший

Слово *другий* буває українською мовою порядковим числівником («А в *другий* раз пройшла не глянувши на нього». – Л. Українка), а також і синонімом займенника *інший* («Сам він не знав, не міг сказати, а *другі* з нього сміялись». – М. Коцюбинський). У сучасній українській мові повелося вживати цього слова тільки як порядкового числівника, користуючись для другого значення займенником *інший*: »Війна є продовження політики *іншими* засобами« (переклад Творів В. І. Леніна). Але часом цим займенником надживають і ставлять його там, де без числівника *другий* не обійтися: »Від цього берега до *іншого* буде не більше як двадцять метрів, невже не переплинеш?» Тут треба неодмінно поставити слово *другий*: »Від цього берега до *другого*...«, бо в річці два береги – *один і другий*. Займенник *інший* інколи надає фразі характеру віддаленості: »Де на *інших* бергах і ростуть куці, а тут, у нас, – голісінько« (з живих уст).

Пара й кілька

»Позич мені на *пару* днів гроші«; »Зустрінемося через *пару* днів«, – чуємо інколи в розмовах, а зрідна читаємо й на сторінках сучасних художніх творів. Так сказати по-українському не можна, а слід: »Позич мені на *кілька* день (днів) (на *два-три* дні, на *які два* дні) гроші«; »Зустрінемося через *кілька* день (днів) (через *два-три* дні, через *які два* дні)«.

Числовий іменник *пара* треба ставити при іменниках, що позначають однакові речі – *пара* чобіт, *пара* білизни («Йому Дідона підоспала... штани і *пару* чобіток». – І. Котляревський), людей, чимось між собою зв'язаних («Цвіт лине, лине і закриває закохану *пару*«. – Л. Українка), худобу («Ой на тобі *пару* волів лисих» («Матеріали и исследования» П. Чубинського).

ЗАЙМЕННИКИ

Деякі відмінкові особливості

Особовий займенник *я*, стоячи в знахідному відмінку з прийменником *про*, може мати два значення: »Вони говорили *про мене*«, – цебто мовилося про мою особу, – І »*Про мене*, що вони собі там говорять«, – цебто мені байдуже, що там мовиться, »*Про мене*, хоч вовк траву їж!» (приказка), – цебто мені байдуже чи мені однаково, хоч буде вовк траву їсти.

Особовий займенник *я* та присвійні *мій*, *твій*, *його*, *її*, *наш*, *ваш*, *їхній* часто стоять у знахідному відмінку з прийменником *на*, відповідаючи російським

прислівникам *по-моему, по-нашему*: «А на мене, – говорю, – то я б із малою дитиною розмовляла» (М. Вовчок); «Панас Кандзюба хвилювався найбільше. – А що? *На моє* вийшло» (М. Коцюбинський); «Не вийде, пане ляхе, *на ваше*» (приказка).

Слід запам'ятати оригінальний український вислів з прийменником *на* та означальним займенником *самий* у знахідному відмінку – *на саму* згадку, *на саму* думку: «Сухі губи в Маланки стиснулись од болю, *на саму* згадку» (М. Коцюбинський), – замість якого іноді помилково пишуть: *при одній* думці, *при одній* згадці.

У розділі про йменники ми вже принагідно бачили, що за українською мовною традицією дійова особа в реченні, виражена іменником чи займенником, звичайно стоїть у називному відмінку, а не орудному, як часто буває в російській мові. Недобре звучить по-українському така, наприклад, фраза: «Головну увагу *мною* приділено таким явищам», – а слід: «Головну увагу *я* приділив таким явищам». Так само неприродно звучить цитований уже вислів таким явищам. Так само неприродно звучить цитований уже вислів з одного сучасного оповідання: «Щось нове, не звідане *нами*», замість якого краще сказати: «Щось нове, що не звідали *ми* (чого не зазнали *ми*)». Візьмімо речення з твору С. Васильченка: «Такого отруйного нуду ніколи не зазнавав я, як тої пам'ятної травневої ночі», і подивімося, що з нього вийшло б, якби письменник поставив дійову особу *я* в орудному відмінку, як те зробив автор попереднього вислову: «Такого отруйного нуду ніколи не зазнаю *мною*, як тої пам'ятної травневої ночі». Речення втратило свою природну еластичність і стало незграбне...

Означальний займенник *усе*, поставлений у місцевому відмінку, з прийменником *по* становить образний вислів *по всьому*, рівнозначний висловам *кінець усьому, з усім покінчено*: «А тепер уже *по всьому*. Тепер я спокійна» (І. Франко).

ЗАУВАЖЕННЯ ДО ОКРЕМИХ ЗАЙМЕННИКІВ

Воно ⁴ він, вона

Особливий займенник середнього роду *воно* може відповідати родові того іменника, якого він заступає («Послухає моря, що *воно* говорить». – Т. Шевченко), а в деяких випадках може й не відповідати, заступаючи іменники чоловічого або жіночого роду: «Та де ж таки йому за писаря ставати? *Воно* ж таке молоде та дурне» (Словник Б. Грінченка). Тут займенник *воно* поставлено замість іменника чоловічого роду, щоб висловити тим певну зневагу. «Нуди її заміж? Хто її візьме? Таке ж *воно* недорікувате, ще й негарне до того» (з живих уст). У цій фразі займенник *воно* заступає іменника жіночого роду з тих же причин.

Займенник *воно* може заступати іменник чоловічого та жіночого роду також і для того, щоб висловити ласкаве чи пестливе ставлення до когось: «Гомонить він до мене, а я усе мовчу. *Воно* поміж народом пленталось, та й бачило доволі, так і говорить до мене, а я усе соромлюсь» (Г. Барвінок). Уживають цього займенника й тоді коли мовиться про невідому, лиху особу: «Чую – а *воно* вже в комору залізло й шарудить там» (із живих уст).

Польські зазіхання на Україну

(Примітки до статті п. Єнджея Гертиха під наголовком «Русіні».)

Др. Р. Мазурок

Продовження

11. Греко-католицька Церква.

»Той молодий поляк... католик латинського обряду, по матері рідний внук польського автора комедій Александра Фредри, по батькові нащадок графської родини Шептицьких, що була відлеглого руського походження і вже в давних часах була видала з себе кількох членів уніятського єпископату на Червоній Русі... протягом 44 літ свого пастирства в греко-католицькій Церкві на Червоній Русі успів доконати її цілковитого переображення з Церкви під народним оглядом нейтральної в народну Церкву українського табору« – читаємо в статті «Русіні».

Дальше автор констатує, що «греко-католицька Церква на Червоній Русі була первісно не тільки переважаючо староруською. В її рядах був наявний і сильний польський елемент». За інформаціями австрійського спису людности з 1900 р. «в місті Львові близько половина місцевих греко-католиків була поляками», а «над Сяном, в околиці Сяняви,... тягнувся цілий пояс греко-католицьких сіл, польських під мовним оглядом».

І тут шановний автор віддалився дещо від дійсности. Графська родина Шептицьких аж так відлеглого українського походження не була. Рід Шептицьких з Шептиць, поруч Дрогойовських і Винницьких, був саме тим родом з Перемиської землі, що найдовше (близько 300 літ, аж десь до останньої чвертини XVIII ст.) опирався латинізації і польонозації, видаючи з себе цілий ряд високих достойників української уніятської Церкви. Ними були: Варлаам Шептицький – Львівський єпископ в 1710-1715 роках, Анатазій Шептицький – Київський митрополит в 1729-1746 роках, Анатазій Шептицький – Перемиський єпископ в 1762-1769 роках, а від 1768 р. адміністратор Київської митрополії та в рік пізніше Київський митрополит. Саме цей останній після анексії Австрією Галичини в 1772 р. домагався у Відні правного зрівнання української уніятської Церкви і її духовенства з римокатолицькою Церквою і латинським духовенством, саме він десь на 86 літ перед народженням «поляка» Романа Шептицького, пізнішого митрополита української католицької Церкви, вказав австрійському правительству, що Львівську і Перемиську єпархії заселяють українці, народ окремий від поляків, з окремою мовою і окремим церковним обрядом, саме він закінчив започатковану його попередником Анатазієм Шептицьким будову собору св. Юра у Львові, в підземеллі якого той «поляк» знайшов і вічний спочинок. Навіть і ця, десь під кінець XVIII ст. спольщена родина Шептицьких не затратила спогадів про її українське минуле, в неї збереглась ще жива українська традиція і саме вона допомогла молодому Романові Шептицькому повернутись до віри і національности своїх предків та стати одним з найвидатніших достойників української католицької Церкви і духовних провідників усього українського народу.

Церква Руси-України нейтральною під народним оглядом ніколи не була. Якщоб вона такою коли-небудь являлась, то вже давно була б її проковтнула Церква польська або російська, а українського народу мабуть сьогодні вже й не було б. Перед усім українській народній Церкві, якою вона безперервно

була, завдячує український народ своє національне самозбереження. Це ж вона, вже у заранні її існування сцементувала всі племена української землі в один нероздільний український народ. Це ж вона впродовж століть творила свому народові культуру, поширювала серед нього освіту, навчала його шанувати свою віру, свої традиції, рідну мову і любити рідний край. Без неї не відіграли б своєї ролі козаччина і гетьманщина (ще для Богдана Хмельницького національне питання не виходило поза межі релігійної справи: «Попереду воював я за свою шкodu і кривду, тепер воюватиму за нашу православну віру», без неї український народ під польською займанщиною мабуть не встояв би постійним і довговіковим намаганням його латинізації і денаціоналізації, без неї була б мабуть навіки пропала і Закарпатська Україна, що вже десь під кінець XI ст. була впинилась під владою Угорщини. По українцях на Пряшівщині у Словаччині, чи між Дунаєм а Тисою в Югославії досі і слід не залишивбся, якщоб українська Церква під народним оглядом була коли-будь нейтральною.

Хоч релігійна боротьба між уніятами та православними на переломі XVI і XVII ст. була приглушила українське життя, то перші парости відродження в Західній Україні почали пробиватись таки на церковнім ґрунті. Незрівняна в правах з католицизмом унія, ставши Церквою «нижчою», «хлопською», зробилась прикметою українського місцевого життя і незадовго, як пише Михайло Грушевський, стала для Західної України національною Церквою, якою передтим була Церква православна. Для нових поколінь, що народились греко-католиками, унія стала вже народною, українською вірою. Серед нового уніятського духовенства з'являються освічені люди, яким на серці лежать не тільки інтереси своєї Церкви, а й національні інтереси свого народу. Від кінця XVIII ст., коли то Галичина в 1772 р. опинилась під австрійською владою, високоосвічене і національно освідомлене духовенство є майже самотнім провідником українського народу. А під кінець XIX ст. українська Церква в Галичині, остаточно поборовши кризу москвофільства, що в другій половині цього самого століття знайшло теж прихильників і серед частини духовенства, були справжнім українським національним монолітом так по складі свого духовенства як і по своїй національній орієнтації.

Греко-католицька Церква на Червоній Русі існує від Берестейської Церковної унії в 1596 р., тому теж первісно не могла бути переважаючо староруською, тобто москвофільською, коли ж то субсидоване царською Росією москвофільство появляється на західно-українських землях допіру в другій половині XIX ст., то є 250 літ пізніше, і допіру тоді дещо засмічує ряди греко-католицького духовенства, частина якого, будучи затривожена спробами поляків за всяку ціну підкорити собі греко-католицьку Церкву, сподівалась передусім порятунку для своєї Церкви і народу зі сторони російської імперії. Одначе стан цей ж був довготривалий. Протягом двох останніх десятиліть XIX ст. москвофільство було остаточно знешкоджене і греко-католицьку Церкву вповні огорнула сильна українська течія.

Польські провідні кола (спірані польськими поміщиками, духовенством і інтелігенцією вшехлопями Дмовські, Владислав Грабські, Станіслав Грабські, Гломбінські зі своїми пресовими органами «Газета Варшавська» у Варшаві і «Слово Польске» у Львові та галицький намісник граф Аднжей Потоцький із підчиненим йому адміністраційним апаратом), затривожені розвитком української течії і зростом українських національних сил, збратавшись з російськими урядовими масами в Петрограді, ще пару літ всіма силами підтримували москвофілів, одначе без більшого успіху. Теж не врятували галицького москвофільства ані російські слав'янофільські кола під проводом графа Бобринського (львівсь-

кого генерал-губернатора в часі російської окупації Львова 1914-1915 рр), ані наскрізь російські організації, як «Союз русского народа» і «Двуглавий Орел», ані російський генеральний консулят у Львові, якому москвофіли доставляли і розвідний матеріал, головню про український національний рух і його діячів, чому граф Потоцький і його адміністрація чомусь не протидіяли і перед австрійською владою цей стан речі скривали.

Репрезентована поляками місцева державно-адміністративна влада стала активною допіру тоді, коли то в 1914 р. оснувалась у Львові Головна Українська Рада з представників усіх трьох діючих українських політичних партій (націонал-демократичної, радикальної і соціал-демократичної) під проводом Костя Левицького і в серпні цього ж самого року була створила Легіон Українських Січових Стрільців для боротьби з Росією за визволення України, до якого вже в перших днях зголосилися тисячі українських юнаків. Тоді то на доручення цієї ж влади під претекстом москвофільства і чинної діяльності на річ Росії розпочалися на українських землях під Австро-Угорщиною масові арешти саме серед українського свідомого, антимосквофільського населення і де тільки було можливим – масові екзекуції невинних людей. Успіхи вдалим польським репресій над українським населенням найкраще зображує злопам'ятний табір інтернованих «москвофілів» у Талергофі, де число самих українських священників сягало кілька соток. Якщо серед них були може й деякі москвофіли, то опинились вони там хіба через помилку. В кожному разі митрополит Шептицький старався в австрійському уряді про звільнення усіх арештованих священників.

Щодо польського елементу в рядах греко-католицької Церкви, то по-перше був він незначний, а по-друге ці поляки греко-католики по суті дійсними поляками й не були. Вони ж були нащадками тих православних українців, які то під кінець XVI ст., по волі чи по неволі приступаючи до унії, стали греко-католиками та на протязі часу в некорисних обставинах (через танзв. мішані подружжя, польське середовище або задля кар'єри чи нерідко й хліба) затратили рідну мову, приймаючи польську. Ще навіть в 1939 р. на українських землях під польською займанщиною віроісповідання було тотожне з національністю. Не інакше представлялась справа і в минулому, а немає на це доказів, щоб велике число поляків римо-католиків, відступаючи від свого віровизнання приступило коли-небудь до «хлопської», «нижчої», «неповновартісної» греко-католицької Церкви, на кожному кроці понижуваної, висміюваної і поборюваної польським світським і церковним шовінізмом (виняток становить тут хіба невеличке число ченців польського походження у Василіянському чині, які прийняли там східний обряд, залишаючись в душі поляками).

Твердження автора, що митрополит Шептицький і його група в Церкві заохочували цих же поляків греко-католиків до переходу на латинський обряд, щоб в цей спосіб залишилось українцям вільне місце в Церкві, являється зовсім безпідставним. Відступництво цих «поляків» від української греко-католицької Церкви не було ані наслідком їх «заохочування» українською Церквою (чогось подібного взагалі не було), ані наслідком голошеного автором демонстративного протесту проти українізації їхньої Церкви (ця ж була завсіди виразно українською). Передусім було воно наслідком економічної пресії польського шовінізму, головню в часи т.зв. польського двадцятліття.

Число тих відступників від греко-католицької Церкви одначе аж так велике не було (не перевищувало числа віступників від латинства, які в чисто українських середовищах самородно українізувались). Напр. той цілий пояс греко-католицьких, але під мовним оглядом польських сіл над Сяном при своїм

віроісповіданні таки залишився а після упадку Польщі в 1939 р. був близький національному відродженню. Цими ж відступниками від української Церкви були головню ті, яких то автор називає польськими грекокатолицькими активнішими елементами, що, відступаючи від української Церкви, залишили польських греко-католицьких хлопців над Сяном і деінде без провідників, без польської програми і скристалізованої політики. Треба тут ще додати, що навіть і серед цієї ж горстки «активніших польських греко-католицьких елементів», яка виводилась з рядів інтелігенції і деколи міщанства (селянство, ця головна маса греко-католицької Церкви, виявилось непохитним) були нерідко й такі, що, звичайно задля хліба переходячи на латинство, залишали членів своєї родини таки греко-католиками, а після упадку Польщі чомусь знова повертали до віри своїх батьків.

Автор вірно спостерігає, що «Унія на Підляшші сталась жертвою окремої касації в 1875 р.» (перша ліквідація греко-католицької Церкви на підкорених Росією землях після I поділу Польщі доконалась в 1838 р.), що «ця касація була переведена з особливою брутальністю», що коли царські війська перемінювали грекокатолицькі церкви на православні то «людність неодноразно ставила чинний опір і в ряді випадків стріляно до хлопів, які боронили своєї віри», що «в селі Пратулин внаслідок такої сальви 9 хлопців згинули на місці, а 4 померли з ран», але невірним є його твердження, що ці оборонці греко-католицької віри і Церкви «не були жодними українцями, але поляками», що «уніятські мученики на Холмщині і Підляшші – однаково ці, яких кров була доволі пролита, як і ці, які потім протягом десятиліть зносили нетерпимий утиск і переслідування – були членами польського народу», бо поляків греко-католиків тоді взагалі не було. Уніятами на цьому терені могли бути лише нащадки православних українців, білорусів і литовців. Поляки були римо-католиками, їх церкви москвини тоді не ліквідували і вони не потребували її боронити і проливати за неї кров.

Дальше автор статті завважує, що справа уніятів Холмщини і Підляшшя митрополита Шептицького ближче незаінтересувала, що він не заопікувався там ними, не організував для них тайних місій в часі переслідувань і т.п. «Коли дня 30. квітня 1905 р. проголошений був царський декрет про толеранцію, Шептицький був уже від 4 літ митрополитом. Оцей явний перехід близько чверті мільйона давних уніятів в ряди католицької Церкви (до якої цілий час належали вони в спосіб тайний) відбулось вповні без помочі чи участі уніятської Церкви в Галичині, якою правив митрополит Шептицький».

Тут доводиться пригадати, що Холмщина і Підляшшя знаходились тоді поза межами Галицької митрополії, яку митрополит Шептицький обняв допіру дня 17. січня 1901 р. Землі ці знаходились під контролею царської жандармерії, яка жартів не знала. Царський декрет про толеранцію і надалі не толерував греко-католицької Церкви в межах російської імперії. Дозволяв він тільки на перехід православних на латинство, що саме воююча польська римо-католицька Церква і без митрополита Шептицького та його Церкви вміло використала. Вже від давна, придушуючи уніятську Церкву з наміром її облатинчити та опольщити, польське духовенство за посередництвом тайних і явних місій охоче зорганізувало перехід на римо-католицизм великого числа тих православних українців (теж і білорусів), які ще тому 30 літ назад були запеклими уніятами, які терпіли і проливали кров в обороні рідної віри і Церкви перед зненавидженим московським православ'ям.

Отже ж такі то свочі принесла ця духовна опіка і місійна праця польського духовенства серед переслідуваного і тероризованого українського населення під

царською дійсністю, яка то у великій мірі довела до його винародовлення на превелику некористь греко-католицької Церкви і українського народу. Ця частина підляшан і холмшаків, що піддалась православ'ю, від українського народу не відпала, а в часі української визвольної боротьби в 1943-1947 рр. виказала навіть високу національну свідомість, активно підтримуючи український визвольний рух, за що теж виселенчі комісари в 1946 р. більшість з них як »добровольців« вивезли на советську Україну, а решту насильно переселили поляки в західні області Польщі. При здійсненні української державности після II світової війни, мабуть, і ця частина златинізованих і спольонізованих підляшан була б для українського народу вповні не пропала, бо ще в 1939 р. багато з них знало, що вони русини (не росіяни) і причин переходу на римо-католицизм ще не забули, а після упадку Польщі своє руське походження не рідко міняли вже українським (не мала заслуга в тому й учителів підляських сільських шкіл, які рекрутувались часто з галицьких українців).

Дальше шановний автор нарікає, що греко-католицька Церква під правлінням митрополита Шептицького стала так далеко народною Церквою українців, що тоді, коли Польща в 1918 р. одержала самостійність, відбудова уніятської Церкви на Холмщині і на Підляшші стала неможливою »бо українська народна Церква до прокатолицької частини тамтешньої православної людности вже на пасувала«.

То правда, що греко-католицька Церква під правлінням митрополита Шептицького була виразно народною Церквою українського народу, але неправдою є, що вона не пасувала б до прокатолицької частини української православної людности Холмщини, якщоб це прокатолицизм було дійсно серед неї наявне. Церква ця не пасувала тільки до польської церковно-польонізаційної політики на Холмщині і саме тому, щоб там її не допустити, польська влада на спілку зі своєю католицькою Церквою відразу взялась ліквідувати її базу на цій же землі, старанно використовуючи при цьому випробувану рецепту царської Росії з років 1839 і 1875.

Вже на самому початку свого панування, польська влада, використовуючи часову відсутність в 1915 р. вивакуваного москалями православного населення, сконфіскувала земельні маєтки православної Церкви на Холмщині і Підляшші, розпарцельовуючи їх (близько 20 000 гектарів) між польських колоністів, а самі ж церкви замикала або переіменувала на римо-католицькі костьоли, як напр. зараз таки в 1919 р. єпископський собор в Холмі, в підземеллях якого лоничено гробниці так православних як і уніятських єпископів, викидаючи з них їх тлінні останки. Коли з часом українське православне населення повернулось до своїх рідних сіл, розпочалось на Холмщині спочатку спорадичне, а в 1930-тих роках вже й систематичне та безоглядне нищення православних церков під проводом повітових старостів і державної поліції, з метою цілковито знищити український характер цієї ж землі і сполячити її українське православне населення. В одному тільки 1938 р. спірана військом польська поліція або збурила, або розсадила динамітом, або спалила 115 православних церков (між ними й в 1184 р. збудовану православну церкву в Щебрешині, одну з найстарших пам'яток українського церковного будівництва), не зважаючи на розпачливі ридання, голосні лементи і благання вірних (вандали не тільки що відганяли їх від церков, але часто й висмівали їхні релігійні і національні почуття). Загони організованої цивільної голоти зі зброєю в руках, так зв. кракуси, грабували українські православні села і тероризували українське мирне населення, щоб в той спосіб змусити його до переходу на римо-католицизм. І дійсно, внаслідок цього ж терору цілі українські православні села Холмщини, щоб рятувати життя і майно, стали в літі 1938 р. переходити на латинство.

ДОВКІЛЛЯ ТА ЛЮДИНА — ВЧОРА Й СЬОГОДНІ

/ з підкресленням ролі школи, університету й молодечих
організацій/

Як це було заповіджене в деяких наших органах, Український Вільний Університет улаштував спільно із Штуттгарським Університетом дві науково-викладові сесії в актуальній серії н. т. "ЗАВТРИШНЄ ДОВКІЛЛЯ". Перший вечір відбувся в четвер, 17 листопада, таки в приміщеннях штуттгартського Університету, а другий в гімназійному центрі у Остфільдерн біля Штуттгарту, в п'ятницю, 18.XI. 77.

Нижче впровідне слово до цього вечора, яке сказав автор, з титулу свого посту ректора УВУ. Містимо його в перекладі із німецької мови в рівній мірі з огляду на актуальність порушеної проблематики, й з огляду на його побудову, що заступає стереотипну пресову інформацію, даючи точніші дані про теми прочитаних доповідей, як теж про авторів.

Структура вечорів була до деталей передумана, так що доповіді взаємно себе доповнювали, створюючи разом вартісну цілість.

Проблема довкілля цікавила людство споконвіку. Вона належить не-заперечно також до найважливіших питань сучасності. Первісно йшлося про перевагу природи — із таємними, непроникненими пралісами, з безграничними, зрадливими мочарами, з хижими звірятами, із загрозливими стихіями: морозами й жарою, повеннями й засухою, з хмароломами в супроводі блискавок та громів. Слаба людина почувала себе zagrożеною звідусіль, — вона була безборонна. Тоді зачався нещадний змаг почерез довгі тисячеліття: людина прорубувала в пралісах стежини, спинювала дикі води, висувувала болота, будувала канали й дірала гори. Сьогодні хижих звірів заслано в зоологічні парки, чи охоронюється їх у заповідниках від винищення. В хмарочосах людина відчуває себе забезпеченою від негоди, безпечною вічна віч стихійних катастроф. Людина тріюмфує, як переможець, сьогодні — навпаки, природа є zagrożена. Але ж це була насправді Пиррова перемога із злочасними наслідками: Питання довкілля тривожить людину сьогодні знову, хоч і з іншого погляду: Безпляннова винищуюча, грабіжницька господарка ставить перед нею тривожливе питання вичерпування природних багатств, так різко усвідомлене у кризі, спричиненій стриманням довозу нафти. Змінений доосновно пейзаж втратив незаплямовану красу первісної свіжості, людина дуситься в затроєнім повітрі в мертвеччині великих міст. Людина вправді відчувається безпечнішою, але навряд чи щасливішою, і будуччина уявляється їй знову у загрозливих барвах!

До довкілля належить людина також САМА, — як приятель чи ворог інших. В пралісах становила вона нерідко додаткову загрозу. Як додаткове джерело загроз непокоїла вона співжителів ще більше. Що до людини в довкіллі, чи як частини довкілля, створилася також своє-

рідна "коперніканська" революція, коли із загроженої істоти перемінилася у своєрідний центр. Вправді вона почувала себе як "подобіє Боже" в певній мірі й раніше вже, як "центр світу", але ж від людини було щось могутніше: Саме Бог, якого людина була тільки відбиттям. За своїм сьогоднішнім відчуттям, "модерна" людина стоїть САМА в центрі всіх творінь і цілого всесвіту: чи ж вона не здобуває ракетами зорей, як вже добилася на місяць. В багатьох, — і чи не в більшості! — почуття всесильності усунуло Бога. Віра у власні сили, — у всемогутність "раціо" /розуму/ не знає ніяких меж! Але ж це призводить до вагомих наслідків: Колишній дух солідарності в боротьбі з перевагою сил природи уступив перед неопанованим індивідуалізмом, з претенсіями на власну всемогутність і з оманним заложенням про "повнолітність" /тоб то зрілість на рішення/ кожного. Сьогодні не робиться різниці між філософом, ремісником чи воїном /щоб пригадати "клясичний" поділ старовини/. Число заступило сьогодні інтелект. Сповідне вищення індивідуума /одиниці/ як такого, знищило насправді індивідум /одиниці/ як індивідуальність, як особовість! Індивідуальність розплинулася в масі буцим то рівних, при чому прилюдна опінія, спритно керована сьогоднішніми комунікаційними засобами /пресою, радіомовленнями і телевізією/ заглушує всяку здорову критику, чи перестороги сучасних Насандр, що віщують лихо...

Це не важко передбачати, що перевага анонімного числа т. зв. "повнолітніх" /чи "дозрілих"/, або охлократія числа призводить до знецінення чеснот: Наскільки легшою є дорога зречень, як дорога трудолюбивого змагання: сьогодні на першому пляні ставляється дорога безконечного дозвілля, плиткого розговору, уживання, погорджуючи стрімкою дорогою твердої праці, що веде до далеких цілей, але ж яка вимагає постійних самозречень із дрібних приємностей, із одночасним найвищим самоопанованням та самопосвятою. А що важко уявити собі, щоб можна було постійно тільки уживати без постійного заробітку, то погоня за дешевим грошем для легкого життя належить до сумних "знаків часу", — звичайно із самозрозумілими наслідками, що призводять до злочинів /вimanювання й використування, шантажу, ошуства, крадежі чи навіть розбою/ чи до анархістичного розбиття цілої суспільності привабливими міражами кращого майбутнього. Високий ідеал свободи одиниці знижено сьогодні до самоволі найбезоглядніших, а при тому найважче вдарено по найчесніших та найсумлінніших. Вони не вміють боронитися, і стоять в обличчі сучасного "довкілля" таки безборонні. Але ж справжня свобода засновується на zasadі свободи кожного. Хто однак свободу другого зловживає для власної наживи чи користи, провинюється проти основних засад справедливості. Як я перед двома днями нотував деякі думки до мого "вповідного слова", почув я з паризької радіостанції пересторогу, що при новім заповідженім поштовім страйку треба рахуватися із труднощами у телефонічних сполуках: значить, що до смертельно хворого не можна буде прикликати лікаря, чи поготівля до пораненого в дорозі. Про смерть найближчих не можна буде повідомити свояків чи приятелів, не говорячи вже про те, що спричинений постійними страйками хаос може тільки погіршити, а ніколи не поправить загальної ситуації. Зрештою, подібну ситуацію пережив я особисто перед кількома роками під час летунських страйків у Америці, коли ніколи не можна було передбачити відлету, і я глядів тоді на сумні обличчя важко хворих на їх-

візочках, перекочуваних годинами із місця на місце. В подібних випадках важко не поставити собі непокоячого питання, як далеко може йти цього рода "свобода", і де зачинається вже самоволя звичайного особистого чи групового егоїзму, яка власний добробут /іноді, тільки хвилевий/ ставить вище від добра загалу, і то без уваги на примітивну приличність

При розгляді цілоти не вільно залишити поза полем нашої уваги, — і зокрема не можна цього зробити тепер у Німеччині, що ідеал свободи одиниці до тої міри використано, що в ім'я якоїсь нездефініюваної утопії свободних громад чи вільних комун мордується співгромадян, затримується й тортурується безпрічасних та невинних закладників /в тому числі: дітей, важкохворих, чи старців/, що ограблюється банки, чи підпадаються магазини. Манія нищення має розкласти цілу суспільність за сумнівним моттом: "чим гірше, тим краще". Коротко: загроза затроює ціле життя. А втім, незаперечно можна ще зрозуміти, що завжди і скрізь були групи фантастів чи фанатиків, іноді навіть ідеалістів, які зійшли на бездоріжжя демонічних починів чи дій. Це невідрадне явище, але ще не загрозливе. Загроза зачинається, коли ці почини знаходять позитивний та масовий відзвук, із жалюгідними виявами симпатії, — коли злочини зачинають вкриватися ореолом слави. Шойно ці прояви є доказом розкладу суспільности, серйозної недуги трагічної доби переситу, кризи певного життєвого стилю, питоменного для цілої культури. І тому треба поставити шпенґлерівське питання, чи ми стоїмо перед сумерком тисячелітнього циклу людського розвитку й поступу. А найсумніше — і при тому зовсім незрозуміле є явище, що найбільша вина падає власне на тих, які мали б бути пророками шляхетного гуманізму, як ними вони були посьогодні: на інтелектуалістів. Це вони сьогодні проповідують не чесноти і не обов'язки, не лад і законність, але розклад та переворот, це вони стають насамперед злощасними оборонцями модерних Геростратів.

Це можливе, — бо що більше: це певне, що сучасний суспільний лад далекий від ідеального, але ж цей лад напевно кращий, як хаос нищення, вимушений насиллям. І це саме інтелектуали були б насамперед покликані до того, щоб шукати й знаходити шляхи до покращення, до удосконалення, — а згодом вони саме мали б вказувати суспільності на ці шляхи, — але ж у повній пошані до кожної **ОДИНИЦІ** — з повною любов'ю до неї, до ближнього, з почуттям солідарности, без зненависти й цькування, але також без вагання й без дешевої з ризиком непопулярности, — з повною відповідальністю без дешевої демагогії.

Коли ж сучасна духовна еліта не сповнила свого завдання, тоді мусять університети пригадати собі своє первісне і основне завдання, коли то не даремно одним окресленням були називані професорські викладові пульти, що й проповідниці у храмах: професорські катедри мали служити не тільки навчанню, але також духовій формації, при чому під "формацією" не треба злобно розуміти односторонню "зрівняловку". Саме славетний та виправданий клич "академічної свободи" /"лібертас академіка"/ перечить тому, бо ця академічна свобода засновується на плюралізмі різних поглядів. Ідеться, отже, не про зрівнювання людей в одному конкретному напрямку, але про формацію свободної індивідуальности із власними поглядами та переконаннями, — але й з відвагою вміти посто-

яти за ці переконання, із рівночасною готовістю рахуватися з чужими переконаннями, на їх уважати, ба навіть їх цінити. Ішлося отже про формацію "цілої" людини, її підготовки до життя й до дії в житті, — у спільноті рівних співгромадян із рівними правами. Формація це, ніякий накинений примус якоїсь конкретної ідеології, що спирається на якусь апористичну "правду", — навпаки це заохота до шукання правди, це виховання до постійного "ставлення", а не до штивного "буття".

Сьогодні використовується "академічну свободу" /подібно як використовується в політичному житті демократії/ до самознищення спільноти, до знецінення розуміння університету, до розкладу університету. Використовується в університетах саме неограничену свободу голошеного слова, щоб із висоти катедр старовинних традиційних університетів проголошувати односторонні доктрини, що саме заперечують свободу. Проголошується доктрини, як бачимо світ треба поправити насильством, а насилля таки завжди веде із собою прокляття, а ніколи не стає б. агословінням. Защеплюваними доктринами позбавляється сучасну молодь СВОБОДИ ВЛАСНОЇ ДУМКИ, плюралізму можливої дії, — під сповидним: видом кращої майбутності у сірім світі манекенів і роботів.

Тому я дуже радію бажанням ініціаторів нашого циклу про "проблематику довкілля в минулому та будучому", що вони сьогоднішній вечір рішили присвятити саме ЛЮДИНІ, як одному із факторів довкілля, а зокрема що вони бажали присвятити вечір так дуже занедбаній проблемі ФОРМАЦІЇ людини, — в школах, в університетах, в молодих організаціях, які форми вони не мали б прийняти.

В школі основне завдання падає таки на учителя, і від його вартости залежить рівень навчання: від його фахового знання, але й від його покликання, від його настанови до життя, до світу, до тривожливих проблем. А що саме в школі так багато знищено питання "винколу учителя на завтра" має першорядне значення і ми з нетерпінням чекаємо на перший виклад д-ра Ролянда Кремера, професора учительського семінара. Коли ФОРМАЦІЯ зачинається вже в народній /всесудній/ школі, то вирішення формації належить університетам, про що вже був натяк, але ж основніше почуємо про те від другого висококваліфікованого референта, кол. гімназійного директора, Г. Г. Тідеманна, що має говорити про "університет — завтра", на підстав аналізу нових високошкільних законів. Застаючися над питанням, чи університет має бути масовою до "серійної продукції" чи навпаки демократичною установою навчання й досліду, він автоматично мусить вказати, що демократичне виховання стоїть у різкій протиставленні до теперішньої тенденції сполітизувати університети, із метою створити товпи пролетарів нового типу — спролетаризованих інтелігентів, безвольно керованих за "директивною з центру".

Коли ж модерна школа з повним правом старається притягнути до співдії молодь, то тут є дуже важливе використання молодечих організацій, але ж треба вибрати найбільше доцільну форму. І тій проблемі присвячена третя доповідь — проф. д-ра Й. Кратохвіля, який поставив собі ціллю розглянути різні можливості: вільні рухи, клуби, об'єднання й товариства, чи фанатичні секти. Які конкретні завдання зможуть перейняти ці інституції у вихованні молоді?

Як бачимо, структура вечора є дуже струнка, — поодинокі доповіді взаємно себе доповняють.

Тому я дякую в імені Українського Вільного Університету колезі Кра-тохвілеві за передуману й доцільну побудову й підготовку вечора, дякую також усім названим референтам за їхні думки та сугестії, і дякую Ректоратові Штуттгартського Університету, як співорганізаторів вечорів у Штуттгарті та в Остфільдерн, зокрема наголошуючи, що це наші 24 і 25 спільні Сесії, отже таки вже шматок історії обидвох наших Установ. Може саме сьогоднішній вечір буде спонукую до оживлення й відсвіження давніх та випробуваних завдань школи, які ми змогли представити нашій уважливій аудиторії. А це остільки важливіше, що ми мали саме змогу поширити круг нашої аудиторії завдяки ввічливості посаdnика міста Остфільдерн, Г. Коха, якого я тут вітаю. Дякуючи йому за гостинність дякую також за ввічливе запрошення Дирекції Гімназії Гайнріха-Гайне в особі д-ра Розе, якому завдячуємо можливість відбутися наш другий вечір у гімназійній, комфортабельній авлі. Врешті, треба підкреслити, що пресовий референт міста Остфільдерн п. Емгардт постарався про відповідне розрекламування вечора за посередництва місцевого органу, а тепер ще перейняв додаткову функцію, написати репортаж про відбутий вечір.

Обидва заплановані вечори відбулися точно за планом; доповіді мали чітку побудову, і ціла імпреза тривала точно дві години.

В Остфільдерн привітав Референтів і аудиторію посаdnик, який був весь час присутній і який згодом дякував за цінні думки, висловлені у доповідях. Після вечора відбулася спільна вечера представників міста із референтами, в часі якої намічено можливості дальшої співдії згл. повторення доповідей деінде.

У П А В КАРПАТАХ

*п'єса на 4 картини Павла Савчука
адаптації Ярослава Климовського*

Продовження

Сотник: Славно, славно, козаче. */Погладив хлопчину по голові/*

Мати: А тепер, ти, Софійно, скажи свій віршик.

Маленька дівчинка: Я, як дівчинка бажаю:

швидко бої закінчити,
ворогів у прах розбити,
щоб мир Божий був тепер,
щоб не треба медсестер,
бо потрібні вже від нині
українські господині.

Сотник: Добре кажеш, зовсім правильно, маленька, українська господине!

Мала дівчинка: */Вказуючи на найменшого хлопчинку/*

Івасик теж уміє декламувати.

Сотник: Невже? А-ну, Івасику, продеклялуй нам гарний віршик, ти ж малий український козак.

Івасик: Я сьогодні дуже вранці
штурмував ворожі шанці,
бо за нашу Україну
буду битись до загину.

Сотник: Славно, славно, Івасику! */Поцілував його в голівку/.*

/Мати кидає до торби "міхоніші" коржики, а сотник кидає паперову торбинку, наповнену цукерками/

Сотник: А це вам цукерки.

Найстарший із Колядників:

Спасибі, пане сотнику! Спасибі, пані газдине, що дозволили нам
колядувати і за це, що нас ви щедро обдарували. Христос Родився!

Сотник і Домашні: Славімо Його!

Колядники/ */хором/*

Слава Україні!

Сотник і Домашні: Героям Слава!

Леся: */ До сотника/*

Треба тобі знати, Богдане, що більша частина цих дітей не має
батьків — одних повбивали більшовики, других, заслали на Сибір чи
в Казахстан.

Сотник: */Звертається до матері/.*

Бідні діти. Невимовно я вам вдячний, пані добродійко, за нез-

Сотник: Гаразд.

/Вибігають: сотник, ройовий Михайло і стрілець. Стрілянина збільшується/.

Леся: Залучу радіо, цікаво чи ще працює? */Підходить до однієї з картин, здійсмає її; у заглибленні стіни радіоприймач, включає/.*

Радіоголос: Увага, увага — тут Радіовисильня Української Повстанської Армії: заряджуємо тривогу, однаке це не означає, щоб попадати в паніку. Наші відділи здержують ворога. Є доволі часу приготувати клунки. Якщо треба буде податись у безпечне місце, про крайню небезпеку повідомимо вчас. */Радіоприймач подає якісь сигнали/.*

Мати: Лесю! якстій, на себе плащ і в дорогу! */Леся миттю виийшла до другої кімнати/.*

Мати: */перехрестившись/*

Матінко Божа, поможи!!! */Леся ввійшла одягнена/*

Погаси свічки на ялинці, а я за цей час вдягнуся тепло також.

/Леся гасить свічки, мати входить одягнена, держачи руки позаду/

Леся: Куди ж, мамо, ми підемо?

Мати: А туди де нам слід. Це тобі */подає Лесі автомат, що його держала за собою/*
А мій ... */іде за двері/* ось тут. В ім'я Боже! */вибігають/*

Радіоприймач далі подає тільки сигнали; занавіса ще вгорі. Знадвору долітають голоси: "здавайсь, бендеровці !!!"/

Мати: */Йї голос виразно чути/*

Лесю! Перша серія по крикунах..., по тих, що верещать!!!

/Чути вибухи гранат, а потім: "Слава-а-а! Слава-а-а! Слава-а-а"; занавіса поволі опускається. Після оплесків — радіоголос/.

Радіоголос: */цим разом з голосника в театр.залі/*

Увага, увага!!! І цим разом при Божій допомозі, великому героїському зусилі, вояцькій хоробрості — у нерівному бою НАШІ ПЕРЕМОГЛИ лютого ворога. Слава Україні! Героям Слава! */бойова пісня/* А тепер прослухайте нашу відозву:

" За Українську Самостійну Соборну Державу!

Воля народам! Воля людині!

Українці!

Московсько-більшовицькі окупанти насильно вивозять ваших рідних на каторгу в Сибір чи Казахстан. З другої сторони-вони насилають на українські землі колоністів-росіян, при допомозі яких хочуть перетворити Україну в колонію Москви.

Ви не можете дозволити, щоб земля ваших батьків, ваші рідні села і міста опинились в руках російських колонізаторів. Українці! Поборюйте з повню рішучістю московських імперіялістів-колонізаторів. Виганяйте їх з кожного клаптика української землі! Не продавайте їм харчів і інших засобів до життя! Для них місце в Росії, а не в Україні! Гоніть російських займанців, доки ваші рідні не повернуться з каторги на рідну землю!

Смерть московсько-більшовицьким окупантам України!

Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава!

Головне командування Української Повстанської Армії.
/ На залі світло /

**КІНЕЦЬ
ДРУГОЇ КАРТИНИ
ПЕРЕРВА**

ТРЕТЯ КАРТИНА

СЦЕНА 1

День. Літо. Зелень карпатського лісу. Криївка-лічиця. Над входом – червоний хрест. Оподалік пеньок оброслий мохом. Легкий подув вітру, шелест листя.

Сотник: */сам, сидить, переживає, нервується/*

Який спокій! Лише вітер повіває... "А вітер шумить, а вітер говорить, що ріками кров тече в море".

/пава/ Тече..

Санітар: */несе китицю квітів/*

Друже сотнику, ось вам квіти.

Сотник: Щиро дякую. */Простягає руки, але не потрапляє, стрілець-санітар дає йому в руки/*

Квіти...яка краса! Але я цієї краси...

Санітар: Побачите, друже сотнику, побачите!

Сотник: О, щоб Господь говорив вашими устами. Поступ у моєму лікуванні, нажаль, дуже повільний, все таки дякую Богові, що хоч стежинку перед собою бачу. Я ніколи передтим не придавав такого значення природі, як зараз, може б Лесі написати декілька слів?.... Друже Миколо! Що?... Нема нікого? Пішов?

/З'являється стрілець Микола/.

Стрілець: Друже сотнику, ви мене кликали?

Сотник: Так. Маєте якесь завдання?

Стрілець: Ні. Я тільки відійшов, щоб вам не перешкоджати.

Сотник: Ви мені не перешкоджали. Хочу вас просити написати листа до знайомої?

Стрілець: Готовий до послуг, друже сотнику. За одну хвилину принесу папір і прибори до писання.

Сотник: */до себе/*

Добрий хлопець. Наші хлопці всі такі.

Стрілець: */приносить шкіряну торбу, сідає на пеньок, витягає листовий папір/*

Готовий писати, друже сотнику.

Сотник: Прошу. */зітхнув/* Моя ти Люба Лесю! Прохаю Тебе, Дорогенька, не хвилюйся якщо повідомляю Тебе про те, що...

СЦЕНА 2

Напелян: Друже сотнику, чи дозволите на хвилинку, я розумію ваш душевний стан, але краще було б ...

Сотник: */до стрільця/*

На хвилинку залишіть нас, будьласка, самих, а як буде треба, вас покличу.

Напелян: Не гнівайтесь, друже сотнику, що зненацька наскочив на вас, але я, як ваш приятель, а не тільки духовник, радив би вам із щирої душі не висилати цього листа до вашої нареченої, бо вірю свято, що наш мислостий Господь допоможе вам відзискати зір і тоді напишете погіднішого листа на вашу обопільну радість. Я вас ще пізніше відвідаю. В ласці Божій оставайтесь. */Напелян, відходячи перехрестився, почав молитись ідучи/.*

Сотник: На все добре, оче сотнику!

Сотник: */кликає стрільця/*

Друже Миколо! Подайте мені початий лист. */стрілець подає/* Іншим разом закінчимо; на сьогодні буде доволі. Дякую вам. Ви вільні. */по короткій мовчанні сотник нищить лист/*

СЦЕНА 3

Хорунжий */входить/*

Слава Україні!

Сотник: Героям Слава!

Хорунжий: Друже сотнику, голову слухняно: — я приніс вам листа від Головного Командування.

Сотник: Прошу прочитати.

Хорунжий: */розпечатує листа, читає/*

Головне Командування Української Повстанської Армії. Другові Сотникові Богаданові Буревієві, на відтинку "З". Шановний Дорогий Наш Друже Сотнику! Порозумівшись з нашим начальним лікарем, який рекомендує операцію Ваших очей, при чому наголошує особливий хист оператора */до-речі він із світовою славою/* — ми звертаємось до Вас із запитом, чи Ви погоджуєтесь на доволі складну операцію. Якщо так, то вона мала б відбутись від одержання цього листа за десять днів на головному лікарському пункті. По вас приїхав би мотоцикліст з причепкою день скоріше. Слава Україні! Героям Слава!

Сотник: Все одно, рішаюся, прошу про моє рішення передати там, де слід.

Хорунжий: Згідно вашого бажання, друже сотнику. На все добре. Слава Україні!

Сотник: Героям Слава!

/хорунжий вийшов/

Сотник: Не вже Господь хоче мені допомогти відзискати зір? */мовчки підніс голову до неба/*

СЦЕНА 4

Стрілець: */входить/*

Друже сотнику, голову слухняно, що прибула стрілець Леся і просить вас прийняти її.

Сотник */здивовано/*

Що??? Стрілець?... Невже?? Приведіть, а потім ви вільні.

СЦЕНА 5

Леся: */входить в уніформі/*

Друже сотнику! */глянула на нього і жизила голос/* Голошу слухняно стрілець Леся призначена до вашої сотні.

/хвилина довшої мовчанки/

Сотник: Спочинь!

Леся: Богдане!.. */кидається в обійми з плачем/* Це через мене, бо я тебе запросила */пригортає його до себе, цілує/*

Сотник: Ні, ні, ти цьому не винна!

Леся: Я довідалась про твоє важке положення, тож коли я приділена до твоєї сотні тепер добра нагода стати тобі в пригоді.

Сотник: О, люба, ти лише чула, а тепер бачиш. */підіймає трохи пов'язку з лівого ока/*

Леся: */побачивши, скрикнула/*

Боже, Боже!.. Мало на них смерті!...

Сотник: Чи ти мене ще любиш?

Леся: Богдане, невже ти сумніваєшся в цьому? Богдане, тепер я ще більше тебе люблю.. Я тебе до смерті любитиму. */обнялися/*.

ЗАНАВІСА

/і зразу перехід до четвертої картини, перерви немає/

ЧЕТВЕРТА КАРТИНА

СЦЕНА 1

Стрілець: Друзі! Нас тут відіслано на декілька годин відпочати. Ми вже дещо підкріпились, відпочили, нам залишилось ще кільканадцять хвилин на коротеньку розвагу. Заспіваймо півголосно і потанцюймо трохи щоб нам м'язи розійшлися.

Один із Стрільців: А знаєш, Осипе, ти хоч з вигляду змахуєш на недоумковатого, але інколи як забудешся, то скажеш щось мудре.

Стрілець1: А хто казав, що в мене не всі дома?

Стрілець2: Як то, хто? Так пише книжка.

Стрілець 1: Не вір писаному.

Стрілець2: Та киньте цю пусту розмову, чей ми мали співати.

Голоси: Заспіваймо, заспіваймо!

/спів, пізніше танок/

Далі буде

Виховники

Н. Ушинський

ПРОБЛЕМИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РОЛЯ ПРИРОДИ В ЖИТТІ ДІТЕЙ

Людина володіє далеко не всіма тими силами й здатностями, які криються в її нервовому організмі, і людині належить з цього багатого скарбу тільки те, і саме те, що вона підкорила своїй свідомості й своїй волі, і чим, отже, може розпорядитися за своїм бажанням. Одна з головних цілей виховання саме в тому й полягає, щоб підкорити сили й здатності нервового організму ясній свободній волі людини. Сама ж по собі нервова мимовільна діяльність, хоч би які блискучі здібності виявлялися в ній, не тільки безплідна й марна, але й просто шкідлива. Саме цього не повинні забути вихователі, які нерідко дуже необережно милуються проявами нервової дратливості дитячого організму, гадаючи вбачати в ній зародки великих здібностей і навіть геніяльностей і посилюють нервову дратливість дитини замість того, щоб ослабити її розсудливими заходами.

Скільки дітей, які в дитинстві набули слави маленьких геніїв і які справді подавали найблискучіші надії, виявляються згодом людьми ні до чого не здатними! Це явище повторюється так часто, що, без сумніву, відоме читачеві. Але не багато хто вдумувався в його причини. Причина ж його саме та, що нервовий організм подібних дітей справді дуже складний, багатий і чутливий і міг би справді бути джерелом надзвичайної людської діяльності якби був підпорядкований ясній свідомості й волі людини. Та в тому й лихо, що він саме своїм багатством пригнітив волю суб'єкта й зробив його іграшкою своїх примхливих, випадкових проявів, а необережний вихователь замість того, щоб підтримувати людину в боротьбі з її нервовим організмом, ще більше дратував й роз'ястрував цей організм.

Хоч би якими райдужними барвами виблискувала мимовільна нервова діяльність, хоч би як привабно виявлялися в ній пам'ять, уява, дотепність, але вона ні до чого путнього не приведе, якщо в ній нема тієї ясної свідомості й тієї самовладної волі, які самі тільки й думкам і ділам надають характеру поважності й дійсності. Без цього керівника найблискучіші концепції не більше як фантазми, що клубочуться примхливо подібно до хмар і подібно до них розвіюються першими подихами справжнього життя.

Звичайно, багата вразлива діяльність, глибока й складна нервова організація є необхідною умовою всякого надзвичайного розуму й таланту; але тільки в тому разі й настільки, наскільки людина встигла оволодіти цією організацією. Чим багатший і сильніший нервовий організм, тим легше вибивається він з-під контролю людської самосвідомості і оволодіває людиною замість того, щоб підкорятися їй, і саме тому у великих людей помічаємо ми не тільки багатство нервового організму, але й надзвичайну силу волі.

Перечитуючи біографії знаменитих письменників, читаючи чорнові рукописи їхніх творів, ми помітимо сліди виразної боротьби сильної самосвідомості з сильно дратливим і багатим нервовим організмом; ми помітимо, як поволі оволодівав письменник своєю нервовою організацією і з яким непереборним терпінням боровся він з нею, відкидаючи її капризи й користуючись її скаргами.

Великі, письменники, артисти, а тим більше великі мислителі й учені настільки ж родяться, наскільки стають самі, і в цьому поступовому оволодінні багатством їх складної нервової природи показують вони ту величезну наполегливість, яка впала в очі Бюффону, коли він сказав, що «геній є величезне терпіння».

поводитися з нею вихователь, ніколи і ні в чому не допускаючи її до роздратованого стану. Вихователь повинен пам'ятати, що нервовий організм тільки поволі звикає, не впадаючи в роздратування, переносити дедалі сильніші й обширніші враження й що разом з розвитком нервової організації повинні зміцнюватися воля і свідомість в людини. Поступове збагачення нервового організму, поступовий розвиток його сил, які ніколи не допускають переходу нормальної його діяльності в роздратований стан, поступове оволодіння вихованцем багатствами своєї нервової системи - повинно становити одне з найголовніших завдань вихователя, і щодо цього перед педагогікою стоїть у майбутньому безмежно обширна діяльність.

Вихователь ніколи не повинен забувати, що ненормальна нервова діяльність не тільки марна, але й безумовно *шкідлива*. Шкідлива вона, по-перше, для фізичного здоров'я, бо немає сумніву, що роздратована діяльність нервів підтримується в усякому разі коштом загального живлення тіла, якому таким чином, особливо в період його розвитку, вона завдасть значної шкоди. По-друге, ще шкідлива така ненормальна діяльність тому, що повторювана часто, вона поволі перетворюється у звичний стан організму, який з кожним разом дедалі легше впадає в роздратований стан і стає, нарешті, одним з тих організмів із слабкими нервами, яких нині так багато.

Колишнє просте життя дітей більше сприяло вихованню сильних і стронких організацій, можливо, не таких чутливих і вразливих, як нинішні, зате більш надійних. Нема сумніву, що слабкість нервів у нас значною мірою зумовлюють різні штучні дитячі розваги, раннє читання дитячих повістей та романів і найбільше, звичайно рання виключно розумова діяльність, що їй піддають дітей надто дбайливі батьки та вихователі й що її почасти вимагає величезний розвиток людських знань. «Вихователь, – каже англійський лікар Брайгем, – здається,

гадає, що, збуджуючи душу, він змушує діяти щось цілком незалежне від тіла і прискорює до крайності рухи надзвичайно делікатного організму, не розуміючи, на нещастя, його близького зв'язку з тілом». Нервова система, – каже модний(?) шотландський педагог Джеймс Керрі – центром якої є мозок, будучи надто збуджувана в дитинстві, залишається назавжди роздратовано-діяльною і разом з тим слабою, всна починає панувати над усім організмом і залишається сама поза контролем. Те ж саме відбувається і навіть ще швидше при занадто сильному збудженні почуттів. Ось чому надзвичайно важливо, як і для тілесного здоров'я, так і для характеру дітей, уберегти їх у ранні роки від усяких пристрастей, як занять, так і в іграх»

«Всякий передчасний розумовий розвиток, що випереджає розсил тілесних, є вже по собі більш чи менш нервовим роздратуванням. і на цьому явищі саме й ґрунтується потреба вести одночасно і розумовий і тілесний розвиток. Гімнастика, різного роду тілесні вправи тілесна втома, що вимагає сну та їжі, прогулянка на свіжому повітрі, прохолодна спальня, холодні купання, механічні роботи, які вимагають тілесної навички, – ось найкращі засоби для того, щоб утримувати нервовий організм завжди в нормальному стані заспокоїти навіть той, який був уже необережно збуджений, а разом з тим зміцнити волю й дати їй зверхність над нервами».

Англійські й американські вихователі зрозуміли вже важливість цього завдання і зробили чимало для того, щоб утримувати в постійній рівновазі, розвиток усіх душевих і тілесних сил. Німецьке виховання, надмірно наполягаючи на самий лише розумовий розвиток, мало поки що зробило для тілесного розвитку, хоч і багато говорить про необхідність його в своїх книгах: але жодне виховання не порушує так страшенно рівновагу в дитячому організмі, жодне так не подразнює нервову систему дітей, як наше. У нас поки що увага звернена тільки на навчання, і кращі діти проводять увесь свій час тільки в тому, що читають та вчаться та читають, не випробовуючи й не вправляючи своїх сил та своєї волі ні в якій самостійній діяльності, навіть у тому, щоб ясно й чітко переказати, хоч би словами, те що вони вивчили, або прочитали; вони рано стають якимись пасивними істотами, які тільки мріють, які тільки все збираються жити і ніколи не живуть, які все готуються до діяльності і залишаються назавжди мрійниками.

Сидяче життя при 20-градусному теплі в кімнатах, у шубах і фланелях, життя розніжене, ласолюбне, без будь-яких гімнастичних вправ, без прогулянок, без плавання, без верхової їзди, без технічної роботи тощо, все за книгою та за книгою, то за уроком, то за романом, – ось майже нормальне у нас явище у вихованні дітей середнього стану. Що ж здатне породити таке виховання? Книгоїдів, які ковтають книжки десятками і з читання яких не вийде ніякого пуття, бо навіть для того, щоб написати струнку статтю, потрібна воля й звичка і, щоб виразити словами ясно й красиво свої думки, потрібні також воля і навичка; а школа наша дає їм тільки знання, знання і ще знання, переходячи якнайшвидше від одного до іншого. Розвиток

голови й цілковите безсилля характерів, здатність усе розуміти і про все мріяти (я не можу навіть сказати – думати) і нездатність що-небудь робити – ось плоди такого виховання. Часто, спостерігаючи подібний характер, бажаєш щиро, щоб він якнайменше знав і був менш розвинений, тоді, можливо, буде з нього більше пуття. Таким вихованням, що розладнує і роздратовує нервові системи дітей, ми зіпсували цілі покоління, і, на превеликий жаль, ми не бачимо, щоб і тепер зроблено було що-небудь для виправлення цієї корінної помилки російського виховання. Втім, сподіваємося, що знищення кріпацького стану, який звільняв російського дворянського хлопчика навіть від потреби почистити самому собі чоботи й вбрання, дасть посередньо значне поліпшення в цьому відношенні.

Перелічимо тепер деякі виховні заходи, які запобігають нервовому роздратуванню в дітей або заспокоюють його, застерігаючи при тому, що таких заходів може бути багато і що розсудливий вихователю, який добре розуміє причину зла, сам знайде безліч засобів протидіяти йому.

На підставі фізіологічно-психічної причини, яку ми старалися з'ясувати вище, розумна педагогіка —

1) забороняє давати дітям чай, наву, ваніль, усякі прянощі; словом все, що специфічно подразнює нерви;

2) забороняє ігри, що роздратовують нерви, як, наприклад, усякі азартні ігри, яких розвелось тепер для дітей так багато; забороняє дитячі балі тощо;

3) забороняє раннє і надмірне читання романів, повістей і особливо на ніч;

4) забороняє діяльність дитини або гру її, якщо помічає, що дитина виходить з нормального стану;

5) забороняє взагалі будь-чим збуджувати сильно почуття дітей;

6) вимагає педантично суворого розподілу дитячого дня, бо ніщо так не заспокоює нерви, як суворий порядок у діяльності, і ніщо так не розладнує нерви, як безладне життя;

7) вимагає постійної зміни розумових вправ тілесними, — прогулянок, купань тощо.

При самому навчанні дитини, нервова система якої вже занадто збуджена, розумний наставник може впливати благодійно проти цієї недуги. Він даватиме якнайменше поживи фантазії дитині, і без того вже збудженій, і зверне особливу увагу на розвиток у ній холодної розсудливості і ясної свідомості; вправлятиме її в ясного спостереженні простих предметів, у ясного й точного висловленні думок; постійно даватиме їй самостійну посильну роботу і вимагатиме строгої акуратності у виконанні; словом, при всякій слушній нагоді вправлятиме волю дитини й поволі передаватиме їй владу над її нервовою організацією, можливо, тому й непокірною, що вона надто багата. Але при цьому вихователь і вчитель не повинні забувати, що чим більше звикли нерви впадати в роздратований стан, тим повільніше відвикають від цієї згубної звички, і що всяка нетерпляча дія з боку вихователя та наставника викликають наслідки, цілком протилежні тим, яких вони сподіваються; замість того, щоб заспокоїти нерви дитини, вони ще більше дратують її.

Далі буде

ПЕДАГОГІЧНІ КУРСИ НА УВУ

Цього літа я мала змогу брати участь у Педагогічних Курсах в Українському Вільному Університеті в Мюнхені, Німеччина. Курсантів було тринадцять: шість з Англії, троє було з Чикаго, а з Бельгії, Едмонтону, Канади, з Риму, Італії та з Югославії приїхало по одному. Склад професорів був дуже добрий, а їхні виклади — дуже цікаві. Викладачами на Педагогічних Курсах були професори з Америки, Франції та Німеччини.

Ці Педагогічні Курси, програму яких підготували Ректор і Філософічний Факультет УВУ, відбувалися від 18-го липня до 12-го серпня. У тих чотирьох тижнях усі ми молоді учителі і виховники перейшли вишкіл корисний в нашій праці з українською молоддю в суботніх школах і молодечих організаціях. Програма курсів, що була випрацьована так, щоб дати нам змогу познайомитися і методами педагогічної праці в ділянці українознавства, була така:

Введення в проблематику української культури — проф. д-р В. Янів з Мюнхену:

Українське шкільництво в першій половині ХХ століття — проф. д-р Г. Васькович з Мюнхену.

Педагогічна психологія — проф. д-р Р. Трач з Роучестеру, ЗСА.

Методи викладання української мови — проф. д-р Я. Гурський із Сиракюз, ЗСА:

Методи навчання української літератури — д-р Нисілевська-Ткач з Мейплвуду, Н. Дж., ЗСА:

Основи історичної методики — проф. д-р П. Феденко з Мюнхену:

Географія в школах українознавства — д-р А. Жуковський з Парижу, Франція:

Проблеми етичного виховання українців у діаспорі — д-р Д. Маркус з Чикаго, ЗСА.

Педагогічні курси в УВУ не тільки доповнили моє знання української культури, мови, історії і географії, але рівнож допомогли мені зрозуміти психіку сьогодної української дитини та представили мені різні методи її навчання.

Для мене, молодої учительки, ці курси були дуже корисні, тому раджу зацікавленим особам скористатися з подібних курсів у майбутньому в Українському Вільному Університеті.

Віра Лехнюк
учительна Школи Українознавства
при осередку СУМА ім. Дмитра
Вітовського в Палатайні, Ілліной.

локо, яйця, навіть товщі, а такі "харчі", відомо мають в собі крім цілого ряду хемікалій ще різні хороботворчі задійники, то з таким м'ясом, маслом, птицею, чи яйцем, ті хороботворчі задійники можуть перейти й на людину; згадаймо кілька: бруцельоза /Банг/, до 1924-го року була незнана у людини, але почавши роком по другій світовій війні її зустрічається щораз частіше й у людей. Сальмонельоза, даючи настирливий пронос /серливицю/: токсоплазма знаходить сьогодні сливе у всієї звірні назаріз. Перед другою світовою війною незнана у людини, по тій війні щораз частіше у людини, особливо для плодів у вагітних жінок. Загроза полягає в тому, що вагітна заражена токсоплазмою, яка може за догідних умовин перейти на плід і тоді родиться покруччя геть подібне до тих які ми бачили у жінок, що приймали в часі вагіті контерган або тайдомід. Потворки родяться, коли вагітна жінка заразилась між 3-ім а 7-им місяцем вагіті, найтяжчі зміни у плоду видко, коли жінка вагітна заразилась у 6-му місяці вагіті, /Вендепункт, 1274, ч. 11. 495/. З цього приводу вагітні мусять уникати того роді "харчів".

Така модна сьогодні недуга в худоби, як левкоза, не може не мати впливу на якість такого м'яса чи молока. Те саме у птиці, хованої у неймовірно протиприродних умовинах, що відбивається на якості такого "м'яса". Корови, які є змушені давати до 40 літрів молока денно є вичерпані з їх життєвих сил, мають постійно ацетон у крові мов ті, що хворіють солодухою /діабетес метус/. Яка користь, чи шкода, з такого молока або й виробів з нього? Носатиною хворіє багато худоби, в який спосіб це відбивається на м'ясі, молоці і výroбах з нього? А який вплив на розвиток дитини, молоді?

Сьогодні ми не відживляємо немовлят, дітей і молоді, ми їх тучимо мов ті гуски, чи поросята! Кількості тих харчів, виражені в кальоріях, рівняються іноді тим тяжко працюючих. Немовлята не отримують молока матері, а зі жерстяних, нільйонових коробках. Проф. Момзен, авторитет в ділянці хвороб у віці немовлят і дітей, у Німеччині, одверто пише: "консерви, хоч під оглядом хемічно — аналітичним в порядку, зате під біоголічним оглядом, представляють найнужденніший рід харчу". До того всі харчі-вуглеводани є з білої мов вапно муки, а риж, позбавлений всієї життєдайности. Теж товщів, і то саме тих насичених, до того змінених високою теплотою /жарення, праження, варення/, подаємо рішуче забагато. Знайдемо прик., що обильне споживання товщів /жирів/ впливає від'ємно на розвиток в цілості, а на статеві залози зосібна.

Незвичайно шкідливо впливають усі солодкі, шоколяда, какао, всі вироби зі солодком /цукром/, загущене і солоджене молоко, всякі креми, пасти, морозива, напитки, оті "безалькогольні" і т. д., а якраз ними запихаємо дівчорі і молодь при кожній нагоді, що відбивається від'ємно на травленні, а потім на переміні речовин, на нервовому уладі, в цілості в на правильному розвитку немовляти, дитини, молоді. Яке самопочуття, поведінку, виявляє таке єство в родині, школі, у таборі, це ми аж за добре знаємо, вибачте, нажалі лишень рідкі одиниці.

Білкові "харчі", та ще у сьогоднішніх кількостях спожиті, до того сильно змінені високими теплотами в часі варення, жарення, і печення, годинами, не можуть бути стравлені: велика частина їх загниває в кишках, а ці гнильні дії нищать природну заживкову рістню у тих кишках, так що

що їсть за двоє і ще один засіб, це кисень лучиться з надміром водня, дають дробину води, але тоді той кисень пропавший для віддихання клітин тіла. Так прим. проф., Шепард ствердив, що в Канаді 65% населення терпить заборгованість в кисень. Недостача кисня обнижує переміну речовин клітин: всяка дужина, так потрібна, головна для правильного розвитку дитини, молоді, не постає в потрібній кількості: розвиток по різному затримується, або викривлюється. Хвилює це виявляється у неприємному самопочуванні, заворотах голови, безсонності чи подразненні і т.д.

Додаймо, що зі сьогоднішнім харчем, яким запихаємо новородки, дітей і молодь, впроваджуємо забагато варської солі, зате замало чистої води. Рідини, які подаємо їм є загусті /молоко, безалкогольні напитки, алкогольні напитки/ попри це ці напитки, крім молока, мають забагато кислот, отже надмір йонів водня в тілі дитини побільшується!

І врешті ще одна заковика: весь той надмір мусить десь подітися: тоді з надміру амінових кислот /зі стравлених але не присвоєних білків, бо їх забагато спожито/, пурин і сечової кислоти /похідні білків, які були стравлені, а вони як відпадки не можуть бути в туміть видалені з приводу застою/холестеролу і тригліцеридів /з надміру спожитих товщів, яєць, м'яса/ з отруй гниття білків в кишках та тих отруй, які виділяють заживки кишок, змінені хворобою цими отруями з гниття білків, з варської солі /в надмірі і т. д. постає т. зв. ялозина/ амільоді/, яка залягає міжклітинні простори /мезенхіми/, якраз ці простори, якими проходять волосники. Цей простір є так вузький, що волосники можуть в сам раз ним пройти, але коли тут почне відкладатися ялозина, то вона ті волосники прямо стискає, так що кров ними не може плисти. Заяложення міжклітинних просторів судин є початок т. зв. вапніння, твердіння, стінок судин, /артеріосклерозіс/, отже початок передчасного старіння. Вапіння судин не є обмежене сьогодні до віку дорослої людини, а навпаки, займає щораз більше і щораз молодші річники. Яких 10% плодів, новородків і немовлят виназують те звапніння судин різного ступеня. Причиною є протиприродний харч вагітної, курення і сидження в закурених поміщеннях, без руху на свіжому повітрі. Явище відкладання ялозини стримує всякий природний розвиток в тілеснодухово-умово-моральному, матеріалізує молоді ества: на вдареє недостача ідейності, така притаманна всякому правильно розвиненому мізкові, отяжілісті, включно до всіх тих "виквітів" в поведінці сьогоднішньої молоді.

Кушакоф з Льозани винаказав, що сьогоднішній харч, уже іноді по 10-ти хвилинах, викликає в нашому тілі дії оборони /число білокрівок підноситься, теплота теж і т. д../ що є промовистим доказом, що цей харч не відповідає людині. Лише сирі харчі і не зварені "на смерть" зі світа рослини, не давали цього відчину оборони. Згаданий "харч" виснажує отже наші життєві сили і поволі всі згадані засоби оборони заломлюються, приходить до тяжких недуг і передчасної смерті.

А що відпорність при тому обнижується, тоді всякі заразні недуги починають своє діло., але ми, замість думати про дійсну причину і її усунути, б'ємо по невинних заразнях всякими протизаживками!

Де лежить отже причина цього жахливого стану здоров'я у новородків, дітвори, молоді і дорослих, в тілесно-духових площинах? В протиприродних харчах і тому ж протиприродному способі життя! Це переобтяження харчами!

Суспільники

Доповідь на з'їзді СУМА в Елленвіл (ЗСА) — II. лист. 1977

ЩО НАМ РОБИТИ?

3. Саган

Питання поставлене в заголовку нацебто просте, однак відповідь на складна й нелегка. При тому — навіть після знайдення правильної відповіді — може трапитися таке, що ми задоволимося правильністю відповіді й нічого, або мало що зробимо для того, щоби її перемінити в якусь конкретну дію. На жаль, у нас таке вже не раз бувало. Тоді, коли треба щось зробити — ми сходимося, балакаємо годинами, виносимо доцільні постанови і на тому кінець. Ми заспокоюємося. На щастя — буває зовсім протилежно — і саме тому ми можемо похвалитися неабиякими досягненнями. Дав би Бог, щоби тепер, коли ми переживаємо своєрідну кризу, теж було протилежно.

Про яку кризу мова, та чи ця криза дійсна?

Мова тут про дійсну кризу — не тільки нашої Спільки, а про кризу цілої нашої еміграції. Ось добігає вже 30 років, від коли почала прибувати сюди післявоєнна еміграція. Вона відновила і поповнила всі форми життя українців поза Україною. Наче гриби після дощу виростили нові установи й організації, почали виходити друком нові книжки, преса, наукові твори тощо. Ці, хто це зробили, всетаки, стараються, немічніють і вмирають. Припливу свіжої крові з рідних земель нема і не буде. На місце тих, що відходять не приходить необхідна нам кількість молодих, енергійних провідників і діячів, готових до безкорисної дії, жертвенності, включно з самовідреченням. Рівночасно зменшується число читачів нашої преси, редактори старіються, і нема кому заступити їх. Паралельно зменшується кількість людей, що відчують потребу рідного гурту. Якщо кожную еміграцію пов'язує з собою спільнота мови, традицій, переживань і т. т., то вже діти емігрантів — не почуваячися емігрантами, не відчують в однаковій мірі цієї спільноти, вона часом відсувається на другорядне місце, ба, що більше, те що було найцінніше для першого покоління поселенців на чужих землях, стається для частини другого покоління своєрідним баястом, декому — навіть невідгідним.

Насувається тепер турботливе питання — а що буде далі?

Що буде не за рік, чи за два, а за яких 20-30 років, отже тоді, коли вже зовсім не стане між живими тих, хто творили, організували, набували та утримували чимале майно — не для себе, а для нас усіх, включно з тими, що це досі не народилися? Чи не пора нам усім, і то не тільки колишнім, чи теперішнім сумівцям, а всім свідомим українцям ударити на сполох і запитатися самих себе, що ми можемо зробити, щоби зберегти себе перед занепадом і розтоплення у чужому морю? Це своєрідне

(спасайте наші душі) мусить бути спрямоване до нас самих, а ніяк до когось зпоза нашого середовища. Ніхто нам не простягне допоміжної руки, ніхто чужий не зацікавлений у тому, як і чи взагалі ми будемо видобуватися з трудного становища. Навпаки багато могутніх чинників зацікавлені радше в тому, щоби нас не стало, щоби ми розплилися, "як роса на сонці", а не жили та зберігали нашу окремішність.

Чи потрібні тут докази! Ось два з них на вибір: Американська "етнічність" не має на меті зберігати культурні надбання поодиноких національних груп, що разом творять американську спільноту, тільки створити «ex pluribus unum», тобто, щоби з цінностей кожної "етнічної" групи створити одну, могутню, хоч і елективну, культуру. Після того, коли всі оті цінності вимішаються, ледве, чи щось ще залишиться для зберігання окремішності.

Другий приклад: здавалось би, що сам здоровий глузд повинен би заставити Ватикан бути нашим оборонцем і союзником. Тимчасом діється якраз протилежно. Ватикан догоджує винищувачам християнства, що намагається замінити його псевдо-марксизмом, а ми, що стільки потерпіли, обороняючи тисячелітню віру нашого народу — сталися неvigідними. Словом — якщоб нас не стало, багато декому у Ватикані стало би легше віддихати.

Розцінюючи наше сучасне становище з позицій старого покоління еміграції, мусимо прийти до заключення, що воно дуже невеселе. Все ж таки те, що з тієї еміграції залишиться при українстві — має величезне значення для цілого нашого народу, особливо в умовах, коли цей народ не має змоги правити сам собою. Таким чином майбутнє нашої еміграції — це справа всенациональна, а не тільки еміграційна.

Чималу частину відповідальності за те, яким буде майбутнє нашої еміграції — мусить прийняти на себе СУМ, а разом з нами і всі інші організації нашої молоді.

Чим же є тепер СУМ? Характер нашої Спілки, порівнюючи з тим, що було первісною причиною її створення, змінився разом із зміною історичних та побутових умов. Ті, хто творили першу Спілку нашої молоді — мали на меті мобілізувати її для боротьби за відновлення недавно втраченої української державності. Ці, хто відроджували СУМ на чужині мали приблизно цю саму мету: творити кадри нового українського війська поза Україною, тимбільше, що на рідних землях діяли ще чималі бойові групи УПА. Нові кадри були створені, однак виховна робота набрала тепер більшого значення, ніж це було потрібне на рідних землях.

На нових місцях поселення — творений СУМ мав основне завдання організаційно охопити вже зорганізовану в Європі молодь. Це було зроблене. Теперішній СУМ — це вже виключно виховна організація української молоді, народженої поза Україною і веденої, в основному, ветеранами Другого СУМ-у.

Оті ветерани, здебільша колишні сумівці — ще не перевелися, хоч їх роля багато в дечому змінилася. Вони перемінилися в своєрідний сумівський сеньйорат, з величезним життєвим та організаційним досвідом, які діють тепер як завідувачі і наглядачі придбаного нами для молодшого покоління майна, як дорадники, інколи виховники і т. д. Там, де вони відійшли

— СУМ занепадає. І це діється з великою втратою для самого СУМ, не тільки для організацій але й для цілої нашої спільноти.

Однак ті, що ще живуть і діють, можуть заслужено й гордо глянути навколо себе й поза себе. Вони своєю працею і жертвенністю придбали чимале майно, вихованці СУМ є сьогодні професорами університетів, лікарями, адвокатами, офіцерами, інженерами, священиками, дотогочасний ген.секретар СКВУ — сумівець, є сумівці на відповідальних державних становищах і т. д. Є між ними справжні українські патріоти, що на різних фронтах боронять чести України і приєднують нашому народові приятелів. Вони часто роблять це краще, ніж це могли, чи ще можуть робити їхні батьки. Перше покоління еміграції ніколи не виростає повнотою в новий ґрунт. Для другого покоління — цей ґрунт, хоч не може бути рідним, однак не є чужим. Вони тут народилися, виростили і дозрівали і не дивно, що почуваються в ньому дуже свobodно. Це вони працюють в ТУСМ-і, це вони сумівські дружинники, члени КУ СУМ, провідні діячі низових клітин СУМ і т. д.

Все те дуже потішає, однак молодих українських активістів є надто мало, куди менше, ніж потрібно. На місце старших діячів, що зістарілися, або померли — не приходить необхідна кількість молодих, готових їх заступити. На добавок лиха — багато тих, що виростили в СУМ — зовсім від нас відійшли, а деякі почали навіть відчужуватися від усього українського. Багато з них одружені, однак їх діти не є членами наших молодечих організацій і нема їх теж у школах українознавства. Не дивно, що за останніх три роки членство СУМ помітно зменшилося, кількість учнів у наших щоденних школах почала так швидко маліти, що саме існування таких шкіл сталося сумнівним. Для прикладу варто згадати, що в українській школі в Нью-Йорку число учнів з одної тисячі знизилася до 300, подібна щодення школа в Бюфало, Н. Й., мала в 1960-их роках яких 260 дітей, а тепер приблизно 80. В тому ж самому часі число учасників Вишкільного Табору в Елленвіл, Н. Й. зменшилося — з 250 у 1960-их до яких 78-80 у 1977 році.

Вже самі ці цифри показують, що ми увійшли в стадію кризи. Не дивно, що тепер насуваються настирливі питання: що було і що є зле, в чому ж заключається корінь лиха? Причин тут багато. Почнімо від причин від нас незалежних. Нова еміграція осідала тут здебільша по містах, де було можливо знайти працю. Згодом, американські міста почали занепадати, а дотогочасні міщани почали переселюватися на передмістя, неоднократно віддалені на десятки миль від міських центрів. Наші люди зробили те саме і почали відчужуватися. Створені ними установи осталися в місті, куди вже дістатися не було особливо легко.

Їхні діти, особливо ці з закінченою високою освітою, ставали на працю не раз далеко від більших українських скупчень, часом закордоном. Багато з них роблять корисну роботу для України, однак вони діють без зв'язку з українською спільнотою, без зв'язку з СУМ, чи іншими видами нашого організованого життя.

З черги пригляньмося самим собі: чи не є воно так, що багато колишніх юних сумівців, після того, як вони доросли, не мають куди відійти. Мова тут про таких, що не мають те зацікавлення ані кваліфікацій ста-

тися дружинниками, хочби тому, що дружинники своєрідна елітарна підбудівка В. Ф. Крім того справа культурно-ідеологічного самоудосконалювання, багато декому чужа і незрозуміла. Рівночасно, як це виявив досвід, ООЧСУ, організація задумана як вихід для перерослих сумівців, виявилася чомусь неатрактивна. Вони вважають її чимсь у роді "старо-крайового" церковного брацтва, доброго для старших дядьків окресленої політичної орієнтації.

Словом — перспектива невесела. Якщо так далі піде, тоді криза, яку ми тепер переживаємо, переміниться в занепад, в першу чергу наших молодечих організацій, і то не тільки одної, а всіх, за ними занедпадуть наші школи і т. д. Якщо ми негайно не знайдемо якогось реального, чи так, здійснимого виходу з кризи, якщо ми не придумаємо нових, більш атрактивних, однак організованих форм для виховання нами дорослих молодих людей — тоді за чергову четвертину століття — мало що останеться з української еміграції. Як уже було згадане на початку — на доплив свіжої крові розчислювати не можемо.

Таким чином проблема збереження при українстві нашої дітвори й молоді мусить висунуватися на чолі місце всіх наших організацій та установ. Якщо це не станеться — ми самі приложили би руку до самознищення і зробили би на тяжкий осуд історії.

Що ж нам, тим, що ще стоїмо у проводі одної з найміцніших молодечих організацій, належить робити? Відповідати на те питання можна по різному, однак в одному, навіть довговатому виступі — його вичерпати не можна.

На мою думку ми повинні би починати від щораз то більшого затіснювання зв'язків і співпраці з іншими українськими молодечими організаціями, хочби тому, що всі ми трудимося для одної і тої самої справи. Методи праці, ба навіть засоби, можуть бути у нас різні — ціль одна: самозбереження. Труднощі у всіх нас однакові.

Виховувана в різних наших молодечих організаціях молодь, щораз то менше відчуває будь які різниці між собою. Мені відомі випадки одружування сумівців з пластунками і пластунів з сумівками, що належить вважати дуже відрадним явищем. Це між старшим поколінням ще не перевелися всякі непорозуміння, часом ідеологічні, часом особисті, однак усе те мало впливає на молодь. Вона, просто, не хоче їх аналізувати і не розуміє. Всі оті непорозуміння, нехіль одних до других, байдуже яка їх причина — мусять бути відсунені на бік в ім'я вищих цілей, яким ми всі служимо і для яких ми живемо.

Як і чи взагалі можна затіснити співпрацю між СУМ-ом, Пластом, ОДУМ-ом та іншими нашими патріотичними організаціями молоді?

На мою думку — такі можливості існують. Можна, чейже, створити міжорганізаційну раду, чийм завданням було би: 1) устійнення кінцевих вислідів виховного процесу; 2) обмін досвідом; 3) розроблення конкретного плану дії, яка наблизилася би всі наші молодечі організації і затіснила би між ними співпрацю. Патріоти поодиноких організацій не повинні боятися, що те все доведе згодом до злиття їх усіх в одну. Тримаймо при собі надбане нами майно, однак затісняймо між собою всі види співпраці.

Далі буде

КРАЙОВИЙ З'ЇЗД СУМУ У ФРАНЦІЇ

В суботу 29-го жовтня 1977 року зібрались в домовіці УКЦ Церкви в Парижі делегати Осередків СУМ у Франції на свій черговий, фактично Надзвичайний З'їзд СУМ у Франції. Потреба скликання Надзвичайного З'їзду була неполадками в діловеденнях КУ СУМ в роках 1971-74, що виявлено на З'їзді СУМ у Франції у 1975 році. Обрана у 1975 році Крайова Управа була зобов'язана рішенням З'їзду упорядкувати протягом кількох місяців діловедення, а якщо ні, і справ не упорядковано, упорядкуванням діловодства зайнялись Контрольна Комісія Крайової Управи і Контрольна Комісія Центральної Управи СУМ-у. 7-го жовтня 1977 року закінчила свої праці Контрольна Комісія Центральної Управи, точніше голова д. М. Гринюк. Ці обидва контрольні чиники КУ і ЦУ СУМ, wraz з членами КУ СУМ Франції, які співпрацювали при упорядкуванні діловодства прийняли спільне рішення скликати Надзвичайний З'їзд СУМ на 29. 10. 1977 р.

З'їзд розпочав свої наради о год. 7.30 вечером. Відкриваючи З'їзд сумівським привітом д. П. Нучинський запропонував на предсідника д. Я. Деременду, заступника голови ЦУ СУМ, що прибув на З'їзд, як офіційний представник ЦУ СУМ, а д. Б. Копчука на секретаря. Своїм голосуванням делегати схвалили пропозицію і обра-

на президія приступила до праці. Предсідник З'їзду, після затвердження порядку нарад, покликав почесну президію, до якої увійшли капелян СУМ-у о. канцлер Левенець і голова ОУФ п. д-р. В. Косик. Почесні гості склали привіт та побажання З'їздові /окремо друкуємо привіт капеляна СУМ. о. канц. Левенця/, кінчаючи заявами про їх всесторонню підтримку для сумівської молоді. Представник ЦУ СУМ, д. Я. Деременда, промовляючи на З'їзді, привітав учасників від голови ЦУ СУМ, д. О. Ковалю, від Центральної Управи та від Крайової Управи СУМ-у у Великій Британії. Він згадав, що проблеми СУМ-у Франції стояли не раз на порядку нарад Центральної Управи СУМ-у, були конкретні пляни і добра воля дати поміч Крайовій Управі з настановами, щоб не лише зберегти але й розвинути активне життя і діяльність СУМ-у у Франції. Кожна організація переживає роки зростання і знесиленя, підйому і занепаду, а в тому СУМ Франції не може бути винятком. Тепер настала пора для СУМ Франції піднятися вгору, і хайже З'їзд — сказав представник ЦУ СУМ, стане переломовим З'їздом, після якого СУМ Франції займе знов поважне місце в сумівській європейській системі.

Після привітів слідували звіти. Загальний звіт з дворічної діяльності КУ СУМ зложив заст. голови д. П. Нучинський, а фінансовий звіт прочитав скарбник д. П. Палиничак. Перебіг контролю, КУ

СУМ фінансові операції і стан наси зреферував д. др. В. Косик, а звіт голови Контрольної Комісії ЦУ СУМ д. М. Гринюка /мав поважні перешкоди і не міг прибути на З'їзд/ прочитав д.Я. Деремнда.

Коротка дискусія розвинулася після звітів, головню доокруги окремо оформленої організації під головуванням д. І. Пастернака з завданням організувати та переводити табори молоді поза контролю СУМ-у чи іншого українського чинника, як це було до тепер. З'їзд засудив цю спробу вилу таборування з під контролю СУМ-у.

На З'їзді звітували також голови двох Осередків. д. Іван Гій представив діяльність Осередку Сошо, а Б. Копчук звітував за Париж. д. М. Митрович доповнив звіт голови Осередку інформуючи про старання кількох членів управи Осередку Париж організувати сумівців на провінції і розгортати культурно-мистецьку діяльність в українських громадах, зокрема в Нормандії.

За* внеском Контрольної Комісії ЦУ СУМ-у, щоб уділити абсолюторії уступаючій КУ СУМ головувала більшість делегатів. Кілька голосів було рішучо проти уділення абсолюторії.

На голову КУ СУМ вплинула тільки одна кандидатура. д. І. Гій запропонував на голову КУ СУМ д. Білогоцького, що був давніше головою КУ СУМ в одному із найкращих в минулому періодів

СУМ-у у Франції. З'їзд односторонньо обрав на один рік головою КУ СУМ-у д. Богдана Білогоцького. З черги вибрано Крайову Управу у складі: д. П. Кучинський перший заступник голови, д. М. Корба — другий заступник голови та дд. І. Копчука, Б. Копчука, М. Митровича: С. Бухти.

Головою Контрольної Комісії КУ СУМ обрано д. П. Палиничана, а членами КК дд. Юника і Д. Нежлена.

З'їзд обрав делегатом на черговий Конгрес СУМ д-га Б. Білогоцького, а заступником М. Бублинського.

Перед закінченням З'їзду промовив до учасників новообраний голова. д. Б. Білогоцький подякував за довіря і вибір на голову і заявив, що не лише від нього залежить, яким буде СУМ у Франції в новій каденції. Він прагне зміни і в тому напрямку буде працювати, але успіх можливий буде тоді, як всі члени КУ СУМ, як усі сумівці Фрації, що були і є тепер в реєстрах активізують себе та стануть жертвенно працювати, інакше ніякої зміни на краще бути не може. В Крайовій Управі є добрі, досвідчені сумівці і це дає надії на добрі результати роботи в діловому році.

Національним гимном закінчено З'їзд о год. 9.30 вечером.

Вітаємо д. Б. Білогоцького на становищі голови КУ СУМ Франції, всіх друзів-членів Управи та бажаємо їм успіхів у праці.

СЛОВО-ПРИВІТ КАПЕЛЯНА СУМ о. КАНЦ. ЛЕВЕНЦЯ НА КРАЙОВОМУ З'ЇЗДІ СУМ В ПАРИЖІ, ФРАНЦІЯ

Мені припала честь привітати Ваш черговий Крайовий З'їзд від нашого Владика, який хоч сьогодні нездужає, думками з Вами і бажає багато Божого благословення та успіхів в майбутньому.

Я особисто як капелян означений з Вашою працею — звертаюсь братніми словами — Дорогі Юначки і Юнаки, я зробив би прогріх, коли б бажав заколисувати Вас гарною піснею. Скажу відкрито, ми стоїмо, немов, як колись мітичний Геракл на роздоріжжі. Час застановитися і прийняти гідне рішення. Або підете дорогою честі і будете щасливі в українській родині, або дорогою безладу. При цьому слід Вам знати, що дорога честоти буде Вас коштувати багато, але не забудьте, що трудне здобувається у тяжких обставинах, але воно велике, важне і потрапить захопити думаючий елемент.

В спгодах Амадіс, відомого конструктора скрипок, читаємо: “щоб вибрати найбільш відповідний матеріал до виробу скрипки, виходжу в гори й шукаю дерева, що виростає в місці з однаковим навітленням, через цілий рік, виростає в тяжких обставинах, на узбіччі гори, де літом віють сильні вітри, а зимою шаліють снігові”. З такого дерева виробляємо чудові скрипки, бо таке дерево стається тверде, туге-убите, густе і видає шляхетні тони, що їх подивляєте, не знаючи в чому лежить їх таємниця.

Ваше життя, це також інструмент з найшляхетнішого матеріалу і Ви маєте на тому інструменті вигравати милозвучні мелодії. Не один воліє цей інструмент вложити до футералу, викрутити струни, щоб не пірвати, а ними є здоров'я, обов'язки праці і родини, відпочинок і т.п., а в наслідок того приходять збайдужіння і гниль.

Забезпекую перед того рода фальшивим вухом є віра. Але віра є актом своєї волі людини, а не примусу. Завданням релігії є не примушувати, але переконувати.

Один із старшин під час військових вправ загубив вервицю. В часі обіду почали з нього жартувати товариші, що вірить в пересуди. На те він відповів гідно, як старшина — пересудом є: — що шофер підозріває других в незнанні правил їзди, а себе вважає найкращим, а я не соромлюся — що я християнин вірний, і це є штука не соромитися праці пасти вівці, жити серед худоби і не стати худобою. У різних прикрах ситуаціях життя вміти мати характер, — зберегти свою гідність, та своє відношення до Бога і Народу.

ЧИТАЙТЕ, ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ, ПОШИРЮЙТЕ “АВАНГАРД,” – Журнал української молоді, що вже 32 роки стоїть на сторожі ЧЕСТИ УКРАЇНИ і вказує шлях до її ВОЛІ і ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ!

Фотомонтаж з Маніфестації в Нью Йорку

18 вересня ц.р. в Нью Йорку як це вже писалося в ч. 136 "Авангарду" відбулася велика маніфестація з участю понад 20 тисяч українців в обороні національних і релігійних прав наших братів на Україні. На світлині ч. 1 і 2 бачимо безконечні лави сумівської молоді. На світлинах 3 і 4 знову бачимо, що більшість демонстрантів це сумівці в уніформах. Завершенням маніфестації був протест біля будинку советської Місії до ООН, котрий зорганізувала сумівська та тусмівська молодь. В поході під советську місію, на чолі кількатисячної маси йшла найбільша група, це була в уніформах — сумівська молодь, котра перекинула поліційні барикади та кинулася в сторону советського будинку. Пів б'юку від нього поліція знову заставила вулицю барикадами з величезною кількістю поліції а ще перед нею стояла кінна поліція, спеціально вишколена для розбивання організованих маніфестацій. Сумівська молодь не настрашилася цих грізних рядів поліції на конях та пішої з палицями і прапорами почали атаку на советський будинок. На поліцію посипалися різні предмети та розібрані барикади. Багато не бракувало, щоб демонстранти не проламали поліційних лав. Багато разів ця атака повторювалася і кожен раз поліція при допомозі коней та палок відбивала сумівських демонстрантів. Підчас цих сутичок було 12 поліцаїв поранено, двох демонстрантів арештовано а багато наших сумівців — дітей побито поліцією чи їхніми кінями.

Найбільший американський щоденник "Нью Йорк Таймс" помістив коментар про цю демонстрацію і як видно з їхньої світлини, там також подається скривавленого сумівця. Натомість деякі з українських журналів недобачали сумівської молоді на маніфестації бо подали тільки загальнониково "молодь".

Текст і світлина: Д. Мотрун.

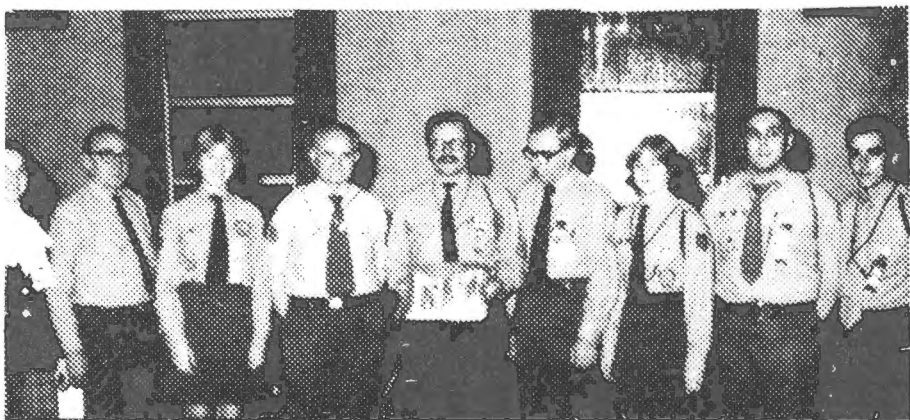

З'їзд СУМА в Ілюстраціях

На сумівській Оселі в Еллен-віл, в днях 12 і 13.XI. 1977 р.

Частина новообраних на ХУ З'їзді СУМА членів Крайової Управи: у першому ряді [зліва] — Катря Бреславець, мгр Іван Кобаса, Євгенія Кузьмович, Марія Барна, голова ЦУ СУМ мгр Омелян Коваль, переобраний голова КУ СУМА інж. Мирослав Шмігель, пані Богданна Сидор-Чарторийська, мгр Євген Гановський, Нуся Вох, Микола Бачара; другий ряд [зліва] — В. Гетьманський, Христина Грицковян, Мирослава Левенець, Роман Зварич, Зеновій Галькович, мгр Осип Рожка, Корнель Василик, ред. Володимир Левенець, Михайло Фурда, Володимир Костик, Роман Глушко, Ярослав Петрик, мгр Петро Когут, мгр Теодор Воляник, Ігор Шперналь, Степан Кіра, Тиміш Мельник і Мирослав Футала.

В часі передачі прапору КУ СУМА Осередкові ім. Василя Біласа в Бостоні, четвертий зліва — голова ЦУ СУМ мгр О. Коваль.

Міжнародники

Успішний Конгрес АП АБН, в Чикаго

У днях від 21 до 23-го жовтня ц. р. в приміщеннях Чикаго-Шератон готелю, відбувся — з участю представників національних груп Естонії, Латвії, Литви, України, Словаччини, Болгарії, Румунії, Албанії, Німеччини, Куби і В'єтнаму, — черговий Конгрес Американських Приятелів Антибольшевицького Блюку Народів, наради якого попередила велика пресова кон-

ференція з участю кореспондентів американської і етнічної преси, яка опісля широко звітувала про працю АБН, головню на міжнародному відтинку. Вступну заяву на пресовій конференції зложив голова Центрального Комітету АБН Ярослав Стецько, а перебігом конференції керував д-р А. Е. Роннетт, голова Румунського Конгресового Комітету. На численні запити кореспондентів вичерпні відповіді давали голова ЦК АБН і представники поодиноких національних представництв.

XVII-ий Делегатський З'їзд

Під час літнього табору відбувся 6 серпня ц. р. XVII Делегатський з'їзд СУМ у Німеччині. З'їздом керувала президія в складі: Р. Дебрицький — голова, А. Гайдамаха, Христина Шупер та Ірка Бобин — члени.

Осередки СУМ в Німеччині були заступлені 27 умандатованими делегатами, разом з членами Керівних органів та гістьми, між ними мгр Омелян Коваль — Голова Центральної Управи, та інж. Левицький — Голова КУ СУМ у Бельгії. У З'їзді взяли участь коло 60 членів СУМ.

Після звітів членів уступаючої Управи й Контрольної Комісії уділено Керівним органам абсолюторію та обрано нові Керівні органи СУМ в Німеччині в такому складі:

Крайова Управа:

Володимир Панчук — голова, Петро Мозолук — заступник голови і пресовий референт, Христина Шупер — секретар, Віра Гайдамаха — референт юнацтва, Орест Дебрицький — референт дружинників, Роман Шупер — фінансовий

референт, Святослав Бобин — господарський референт.

Виховна Рада:

Степан Костюк — голова, Роман Дебрицький, Богдан Бобин — члени.

Контрольна Комісія:

Мирон Залізняка — голова, Рома Хрептовська, Юрій Пукальський — члени.

Делегатами на черговий Світовий Конгрес СУМ обрано Христину Шупер і Богдана Бобина.

У висліді своїх нарад З'їзд виніс ряд постанов і пропозицій відносно дальшої діяльності нашої Спілки в Німеччині. Найголовніші з них є: розвинути послідовну працю з молодшим юнацтвом по осередках, поробити відповідні старання для закупу власної площі чи оселі СУМ в Німеччині, поширити сумівські видання «Крилаті» і «Авангард» між нашим членством та продовжувати чи започатковувати по діючих осередках, або з поодинокими членами-дружинниками суспільно-політичний вишкіл ІСПО

В суботу, 22-го жовтня, у перед-полудневих годинах Конгрес офіційно відкрив голова Крайової Екзекутиви АП АБН д-р Анатолій Бедрій, а після вступної молитви, що її провів о. д-р Й. Прунскіс, обрано президію Конгресу, яку очолив д-р К. Бобеліс, голова Об'єднаного Балтійського Американського Комітету. Після вибору конгресових комісій: мандатної, політичної, номінаційної, резолюційної та плянувальної, прийняли заслухали вичерпного звідомлення з діяльності Екзекутиви, що його склав д-р А. Бедрій, якому, на внесок делегата Куби, висловлено признання за всебічне з'ясування проблематики АП АБН, після чого Екзекутиві висловлено востум довір'я.

По полудні о год. 3-й відбувся політичний панель на тему: "За-кордонна політика ЗСА і поневолені Нації", в якому приймали участь: д-р А. Е. Роннетт (Румунія), Ернест Андерзон (Німеччина), Оляф Тамарк (Естонія) і Н. Щербій (Україна). Панелем проводила д-р Н. Лябрада (Куба)

Вечором о год. 7-й відбувся великий Конгресовий бенкет з участю 450 осіб. Серед почесних гостей були: Ярослав Стецько, який виголосив головну доповідь на бенкеті, архієпископ УПЦ Константин, генеральний консуль Національного Китаю Гюг О-янг, генеральний консуль Литви Дж. Й. Даувардіс та голови національних делегацій. Функцію Майстра церемонії сповнив д-р Борис Антонович, член стейтової асамблеї. У містецькій частині програми виступив вокальний октет СУМА "Червона Рута" і баритон п. Люкулюза (румун.).

В неділю, 23-го жовтня, Конгрес застановлявся над плянами

Богдан Федорак

праці і прийняв резолюції, після чого відбувся другий панель на тему: "Національно-визвольна боротьба і поневолені нації", в якому виступали: м-р Слава Стецько (Україна), д-р Ногемі Лябрада Берналь (колишній кубинський амбасадор до ООН), д-р А. Боніфаціц (Хорватія), д-р До Данг Конг (В'єтнам — генеральний ескретар АПА-КЛ). Модератором був д-р Ю. Папрікофф (Болгарія). Після панелів відбувалися дискусії, які закінчувались висновками, що були опісля зафіксовані у резолюціях і плянах праці.

Того ж дня в пополудневих годинах Конгрес обрав нову Екзекутивну АП АБН з інж. Богданом Федораком у проводі. До складу Екзекутиви увійшли представники: Литви, Латвії, Болгарії, Румунії (містоголови) і як лени представники Хорватії, Словаччини, України, Німеччини, Куби. Екзекутивну Раду творять голови поодиноких національних груп.

Конгрес підготовляв спеціальний Комітет під керівництвом м-р Уляни Целевич.

Щастя Бажаємо

21.5.1977 р. в Монреалі, Канада, звінчалася Молода Пара Рома БІЛИК з Іваном БОЛЕХІВСЬКИМ. Акту вінчання довершив о. д-р Ігор Мончак.

Весільною гостиною, що відбулася в Домі Молоді, з участю 400 осіб, керував староста Богдан Цап.

Обидвоє Молоді це активні члени СУМ: вона в Монреалі в О-ку СУМ і в хорі "Боян,,", а він в О-ку Торонто та в танцювальній групі "Чорноморські козаки,,",

Весілля відбулося в українському традиційному дусі, а гості склали 545 дол. на національні цілі, : тому 20 дол. на "Крилаті,,. Спасибіг, а Молодій Парі Многих і Щасливих Літ!

Леся ВОЛОВЕЦЬ і Ігор ПЕРЕГІНЕЦЬ звінчалися в Торонто, Канада, 4.6.1977 р. Звінчав о. І. Сиротинський. Старостував мгр. Т. Буйняк при великій кількості гостей на весільній гостині.

Леся, членка Пласту, студентка Торонт. університету. Ігор, член Управи О-ку СУМ в Торонто, де виконує обов'язки референта зовн. зв'язків. Студент економії Торонт. університету. Обидвоє мають закінчені курси Українознавства.

Переведена між гостями збірка дала 231 дол. з чого розділено по 80 дол. на "Авангард,, і "Крилаті,, і 71 д. на "Гомін України,,.

Молодій Парі Многих і Щасливих Літ а Жертводавцям щира подяка!

СУМІВСЬКЕ ВЕСІЛЛЯ — НА ПОШАНУ УКРАЇНСЬКОМУ ЗВИЧАЮ!

Раненько в п'ятницю 20-го травня, 1977р. з'їзджались до Ст. Кетеринс /Канада/ чисельні знайомі родин Гнатиків і Б'єнь. А в хаті п-ва Гнатиків шум і рух. Вже з'їхалась близька родина, усі 12 боярів та бояринь /дружби і дружки/ та староста, Тарас Дусановський і старостиня Христя Ігнатович. Весело жартуючи всі бралися до праці — до підготовки вінкоплетення, весільної залі та до останньої проби строїв. Бо ж це не будь яке весілля, але весілля за старовинними, чудесними, українськими звичаями.

Під вечір того дня зійшлися на подвір'я п-ва Гнатиків понад 50 молодих дівчат та пань, щоби сплести на завітнінє весілля вінки. За українським звичаєм це називається вінкоплетення. Довкола лунав дзвінковий дівочий спів та шум чисельних рук, які сплітали чудові вінки з міртом і барвінком. За якийсь час почувся перед хатою якийсь крик; то хлопці, з іншого села! Кричать — просять дозвіл зайти на подвір'я бо чули, що тут красні дівиці. Між ними, бояри і молодий. Вони бажали зійтися на товариську зустріч з дівчатами. Але не вдалося. Хлопці з Ст. Кетеринс не дозволили, бо не хотіли відступити своїх дівчат. Бояри почали торгуватися і нарешті дісталися на подвір'я, за бочку пива, де наймолодші діти розплітали коси молодої. Яке щастя! Малі навперейми розплітали коси, бо з волосся молодої випадали сховані гроші! Опісля староста і старостиня винесли хліби, щоби молодят поблагословити і "увінчати". Перше новосплетені вінки поставили на хліби, в яких з чотирьох сторін було втиснуто гроші. Староста і старостиня тримали хліби в руках, а молоді витягали устами гроші. Будуть щасливі і багаті, бо витягнули досить грошей. Потім з благословенням, староста і старостиня повернули хлібами так, щоб вінки впали на голови Молодих. Вже "увінчані". Після переведення дальших передвесільних звичаїв присутні гості мали нагоду танцювати і забавлялись до звуків оркестри "Коломия", яка складається з членів старшого юнацтва СУМ в Ст. Кетеринс. Після забави гості розійшлись домів, нетерпливо чекаючи на наступний день — день шлюбу Соні і Михайла.

Раненько в хаті п-ва Гнатиків метушня. Слава Богу! Чудовий день! Почувся стук до дверей. Староста просить дозвіл зайти в хату бо чув що тут є чудна дівиця, з якою його молодий, Михайло, бажав би одружитися. Спроба обманути старосту заміною Соні якоюсь другою не вдалася. Врешті Соня намовляє батьна не відганяти старосту з гарбузом та дозволити Молодому і його почотові вступити в хату. Тут старостові в'яжуть рушник а Молодим батьки дають їм своє благословення.

Час завершити цей прекрасний обряд Божою тайною! Отець д-р М. Комар, парох, з отцем д-гом М. Стасівом з Торонта розпочали відправу в церкві Св. Кирила й Методія! Співав хор підготовлений на це свято о. Р. Галадзом з Брамptonу. Після шлюбу Молоді вийшли з церкви, а Молода присутнім дівчатам роздавала традиційний медівник. а Молода присутнім дівчатам роздавала традиційний медівник.

Уже перед приїздом Молодих, прикрашена заля Чорноморського Дому була переповнена гостями. Коли Молоді вступили на залю, їхні родичі по звичаю привітали їх хлібом і сіллю. Мами їм губи обмазували медом, а чола оливою, покропили їх водою, а тоді всі випили чарку вина. Після того староста і старостиня запровадили їх на місця при головному столі.

Отець д-р. М. Комар відкрив вечерю молитвою. Під час вечері були виголошені і відчитані привіти та побажання, як рівнож слова Молодих до своїх родичів. Після вечері присутні почали підступати до даровання; але щось сталось! Молодий став до даровання перед столом, але Молодої не було! Бояри сховали Соню і не дозволяли щоб вона йшла до Михайла. Молодий просить у боярів вирозуміння — "гості чекають!" "Давай гроші — треба жінку викупити" була відповідь бояр. Брат молодой, найстарший боярин вимагав від Михайла заплату за свою сестру! І за таку красну дівицю треба було дорого платити! Відкупивши молоду, Михайло зі своєю дружиною став до даровання. Обоє вітали гостей. Бояри роздавали чарки меду а боярині роздавали гостям малі колачки.

Опісля, бояри і боярині зробили коло, в якому до першого танку приступили Молодята. Після першого танку, Молоді танцювали з родичами, а відтак, коломийка для всіх гостей.

До весільної забави пригравала оркестра "Рушничок" з Монреалю. Чисельні гості приємно забавлялись, коли раптом дали знати, що хтось вкрав весільний хліб! Бояри, знову виробляють штуки! Несподіванки і вибух сміху... Бояри стають вколо, а посередині найстарший боярин з

хлібом на ножі танцює присідки! Батько Молодої як і Молодого просять віддати хліб — бояри в один голос відмовляються: "Нема, нема — ми вкрали — воно наше!" Батьки радяться — дадуть хлопцям за хліб пляшку горілки. Хлопці радяться: "Згода!" "Дайте горілку!". Знову сміх: батьки дали горілку, а хлопці тільки віддали верхню частину хліба. Бояри перехитрили батьків! (загальний сміх)

Знову забава. Згодом Молодй міняють вінок на хустину, а Молода, за чергою кладе вінок на голову бояринь, а вони приступають до танців із своїми боярами. Опісля Соня вертається до рук Михайла та танцем закінчують свою участь на прийнятті. На досвідках в неділю закінчилось весільне прийняття.

Після Служби Божої, в неділю, святкування продовжувались. Молоді, їх почот, родина і гості з'їхались на поправини до Чорноморського Дому, щов відтак розіхались до міст і сіл Канади та ЗСА. А Молоді, Соня й Михайло залишилися із прекрасними споминами в новому житті любови і злуки.

В імені всіх гостей які були присутні на весіллі належить висловити подяку та гратуляції Молодим та їхнім родичам за те, що справили таке величне і чудове українське весілля. А Молодим Соні й Михайлові хотів би побажати всього найкращого; щоби ціле їхнє життя пройшло, як у дні їхнього шлюбу: весело, приємно, з любов'ю і пошаною один до одного, до родичів та до Всевишнього, а українські звичаї, щоб передати своїм нащадкам.

В Етобіко, Онт. Канада, 9.7.1977 звінчалася Молода Пара Оксана ЗАСІДКО з Богданом МАКСИМОМ. Вінчав о. Б. Остапович. Співав хор "Ватра,,. На весільному прийнятті старостував Роман Баб'як. Хресна Мама п-і К.Баб'як змалювала важке дитинство Богдана. Прийшло багато привітань і телеграм.

Обидвоє Молоді – це активні сумівці, яких від О-ку СУМ в Етобіко вітає голова Андрій Дзюбанівський. З переведеної збірки призначено на "Авангард,, 20 дол. Щире Спасибіг Жертводавцям і Молодій Парі Многих і Щасливих Літ!

Ганя ЯКУБІВ і Орест РОМАНЦІ-ШИН звінчалися в Монтреалі 18.6. 1977 р. Тайну подружжя довершив о. Синкел і о. дек. І. Гаврилюк. Весільна гостина відбулася в домі Молоді при великій числі гостей з різних місцевостей. Старостував згідно з українськими звичаями Орест Свобода. Від Управи О-ку і від Булави юнацтва вітав Молодих Петро Гуменний. Гарне слово до Молодих сказав о. Декан, а також батько Молодої п. П. Якубів.

Переведена збірка дала 572 д. з чого на "Авангард,, призначено 20 д. а на "Крилаті,, – 17 д. Щира подяка всім Жертводавцям, а Молодій Парі Многих і Щасливих Літ!

Молоду сумівську Пару, Христину БАРБАДИН і Мирона БИЦЯ, Ірвінгтон, ЗСА, звінчав в дні 10.9.1977 р. о. Михайло Кучм'як, ЧНІ. Весільне прийняття відбулося в Українському Народному Домі в Ірвінгтоні з участю понад 300 осіб. Від Управи О-ку СУМ в Ірвінгтоні вітав Молодих д-г М. Корміло, а з О-ку ім. Орлика в Дітройті прийшла вітальна телеграма, як від інших установ та осіб.

Христина активна сумівка в Ірвінгтоні, де вже два роки секретарює, а Мирон відомий діяч в Дітройті, де займав різні пости в Управі О-ку, був скарбником Капелі Бандуристок, член КУ ТУСМ і інших товариств, належав до Дружини "Сибірські Вовки,,.

З ініціативи д-га М. Корміла і за згодою Молодих, була проведена збірка на "Крилаті,, яка дала 103 д. Молодій Парі Многих і Щасливих Літ, а Жертводавцям і збірщикам - Щире Спасибіг!

На весільній гостині з нагоди вінчання Христини НИЧКИ з Михайлом ПРОЦИКОМ, що відбулася 25.6.1977 р. в Руждені, Англія, за ініціативою дд. С. Ришковица й Івана Шумського та за згодою Молодої Пори була проведена збірка, яка дала 21 ф. ст., з чого 7 ф. ст. було призначено на журнал "Крилаті,, Многих і Щасливих Літ! Молодій Парі, а Жертводавцям - Щире Спасибіг!

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСФОНД “АВАНґАРДУ”

ЗСА

Філядельфія: Б. Казанівський, 10 дол. Б. Катамай з нагоди відвідин в ЦУ СУМ по 10 дол. на “Авангард” і “Крилаті”. Ігор Мірчук — з весілля Я Микієвича з Олею Гомулкою — 40 дол., також на “Крилаті” — 40 дол.

Нью Йорк — Ріджвуд: З весілля Лесі Цебрій з Ів. Рейтон /також на “Крилаті” — 50 дол./ — 50 дол.

М. Чершенювський — по 12.50. на “Авангард” і “Крилаті”.

Лейк Дженева. Віск: С. Каспрук — 10 дол.

Делс, Віск: Д. Гайдук — по 25 дол. на “Авангард” і “Крилаті”.

Канада

Едмонтон: К. і Н. Таланчук — 10 дол. /також на “К” 10 дол./
О. Кокіль, з нагоди відвідин в ЦУ СУМ, по 5 дол. на “А” і “К”.

Торонто — Ст Нетеренс: З весілля Соні Гнатиків з М. Бенем — 100 дол.

Віндзор: Р. Гавадзин — 5 дол. також на “Крилаті” — 5 дол.

Етобіно
З весілля Ігора Перегінця — 80 дол. /також на “К” — 80 д./
З весілля Б. і О. Максим — 20 дол.

Австралія

Мельбурн С. Лисенко — 3 дол.

Велика Британія:

Редінг П-тво Тельоки — 10 Ф. ст. /також на “Крилаті” — 10 ф.ст./

Волвергемптон З танцювальної забави О-ку СУМ — Ф. ст. 20

Брадфорд З весілля Олі Мельничук і Петра Саратука — Ф.ст. 8.

Новентрі: З весілля М. і Лесі Бойчук — 17 ф. ст.

Франція

Париж: В. Дратвінський — 16 ффр. Управа Осередку — 150 ффр.
також на “Крилаті” — 150 ффр. І. П. Котчук — 20 ффр, також
на “Крилаті” — 20 ффр.

Круа: І. Свідерський — 10 ффр, також на “Крилаті” — 15 ффр
М. Гасюк — 10 ффр, також на “Крилаті” — 10 ффр.

Всім Жертводавцям і Збірщикам щира подяка, а Молодим Парам
Многих і Щасливих Літ!

НА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗИМОВИЙ ТАБІР СУМ

НА ФРАНКОПОЛІ

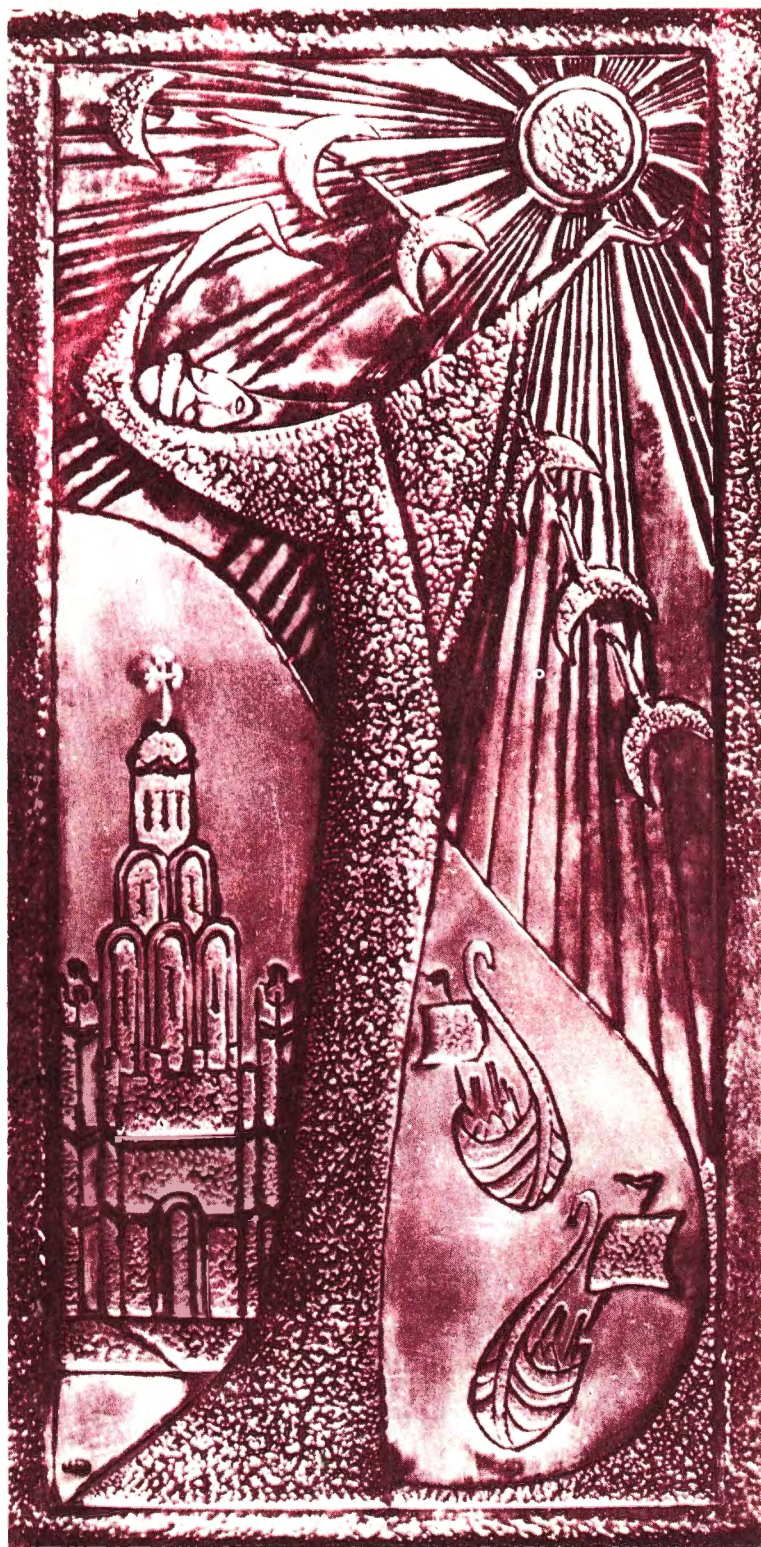
Австралія

Канбера: о. Д. Сенів, — 10 дол.

Щиро дякуємо

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ТЕМИ	Стор.
ОК/ Що ми зробили в 1977 році?	321
Марія Білас-Гошуляк: Нас виховувала Матір	324
О. Коваль: Пам'яті Великого Друга	326
***. Сл. п. Степан Ленкавський	327
Левко Лук'яненко: Різдвяне звернення до завзятих атеїстів	331
Роман Куделя: ПЕН стверджує в'язнення і переслідування українських письменників	335
Дмитро Левчук: Про СВУ-СУМ двадцятих років	336
В. Трембіцький: Справа членства Української Держави у Всесвітньому Поштовому Союзі	339
В. М.: Успіхи філіателіста О. Кокіля	343
ПОЕЗІЯ – ПРОЗА	
Микола Руденко: /Лист Раїси Руденко до Брежнєва/	345
Оновлення. Зимовий вечір, Може зійде, Тюремна поезія	346
Зоя Когут: Рефлексії в Римі	349
НАУКА-КУЛЬТУРА-МИСТЕЦТВО	
Борис Антоненко Давидович: Культура української мови	352
Др. Р. Мазурок: Польські зазіхання на Україну	356
Проф. В. Янів: Довкілля та людина – вчора й сьогодні	362
Павло Савчук – Я. Климівський: УПА в Карпатах, т'єса	367
ВИХОВНИКИ	
К. Ушинський: Проблеми сімейного виховання	373
Віба Лехнюк: Педагогічні курси на УВУ	377
ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА	
Д-р С. Зошук: Чи переобтяження в школі	378
СУСПІЛЬНИКИ	
Проф. З. Саган: Що нам робити?	382
СУМ В ДІІ	
Я. Д: Крайовий З'їзд СУМ у Франції	386
Ст. шамб. М. Левенець: Слово-Привіт на Крайовий З'їзд	388
Д. Мотрук: Фотомонтаж з Маніфестації в Нью Йорку	389
***. АУН і Делгатський З'їзд в Німеччині	392
МІЖНАРОДНИКИ	
***. Універсальний Конгрес АП АБН в Чикаго, ЗСА	392
ЦІНІ БАЖАЄМО	
Роман БІЛІК і Іван БОЛЕХІВСЬКИЙ, Леся ВОЛОВЕЦЬ і Ірина ПЕРЕГІНЦЬ	394
М. Батарин: Сучасне Весілля – /Софія ГНАТИКІВ і М.Б'ЄНЬ	395
***. Оксана ЗАСІДКО і Богдан МАКСИМ, Ганя ЯКУБІВ і Орест РОМАНЦІЙШИН	398
***. Христина БАРБАДИН і Мирон БИЦЬ, Христя НИЧКА і Михайло ПРОЦІК	399
***. ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСФОНД “АВАНГАРДУ”	400
НА ОБКЛАДИНЦІ	
Михайло Черешньовський: Кивот, різьба в дереві	I
Рем Багавтдин: Плач Ярогавни, кований метал	IV

Плач Ярославни